Mededelingen van de Historische Kring Kesteren en Omstreken.

1ste jaargang no.1. redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostadestraat 42,Kesteren.
januari 1968 A.Datema,J.v.d.Vondelstr.1,Kesteren.tel.08886-354

Het is verboden,artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemming v.d.redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

WOORD VOORAF.

Zoals reeds op de vergadering van de Historische Kring van 23 januari j.l. werd medegedeeld,besloten we een mededelingenblad uit te geven.We menen hiermede een goede gelegenheid geschapen te hebben om interessante gegevens,in het bijzonder verhalen,geschiedenissen,verslagen van opgravingen,die op onze omgeving betrekking hebben,een grotere bekendheid te geven.Copy is van harte welkom!
Dit mededelingenblad zal de leden van de Historische Kring gratis toegezonden worden. Andere belangstellenden wordt het blad toegezonden tegen betaling van 50 cent per nummer plus de portokosten.

de Redactie.

-o-o-o-o-o-o-

AARDEWERKVONDSTEN,OP DE GEMEENTELIJKE BEGRAAFPLAATS TE KESTEREN GEDAAN,GEDETERMINEERD.

In augustus 1967 zijn bij het delven van een grafkuil op de gemeentelijke begraafplaats te Kesteren aardewerkvondsten uit de Romeinse tijd gedaan.Op een diepte van 1 meter onder het oorspronkelijke maaiveld werden de vondsten in een west-oost-georiënteerde kuil in twee groepen aangetroffen(1 en 2).
1.t.s. bakje Drag. 33,waarin een benen schijfje (28-29 mm) met halverwege een concentrische groef en gat in het midden;verder een kort benen staafje met sierlijk bewerkte knop.De functie van deze twee,waarschijnlijk bij elkaar horende voorwerpjes is onzeker. Bord van licht- tot donkerbruin,gevernist wit aardewerk,type Brunsting 17a.Kruik,type Brunsting 5c (evenwel met tegen onderzijde randlip aangezet oor,als type Brunsting 6). Verder: kruik met aan de binnenzijde trechtervormige rand en duidelijke scheiding hals-,buik- zie Gose 379-380.Mogelijk bij deze groep behorend: blauwgrijze kookpot met naar buiten gealagen rand en schoudergroef(tussenvorm Br. 1a en 1c?).
2t.s. bord Drag. 31 met stempel TVLLVS FE,Hadrianus-Antonini (117-178);tussen standring stervormig graffito. Twee t.s. bakjes Drag. 33; hoogte: 5 en 7,5 cm.Twee kruiken type Br. 5c.Ruwwandig bord,met naar buiten afgeschuinde en iets overgekraagde rand,type Br. 22. Waarschijnlijk,maar niet zeker bij deze groep behorend: beker van donkerbruin,gevernist wit aardewerk,met brede banden van raadjesversiering(type Br.3b).
De twee groepen duiden op grafvondsten,afkomstig van twee graven.Deze worden door het aardewerk gedateerd in het midden of derde kwart van de 2de eeuw.

Nieuws-bull.K.N.O.B.,afl. 10, oktober 1967.
R.O.B. Amersfoort.(R.S.Hulst).

EEN OUD VONDSTBERICHT UIT OPHEUSDEN.

Bij het graven voor klei op grond binnen den dijk zijn toevalligerwijze aan het licht gekomen:een prachtige mooie gouden munt van Gratianus(375-383 n.Chr.) en verder eenige

zilveren denarii,o.a. van keizer Hadrianus,Antonius Pius en keizerin Faustina.Deze munten zijn alle zeer afgesleten.Ook zag ik nog twee bronzen haarnaalden met mooi bewerkte knoppen.Het meest interessante voorwerp van deze vondst is zeker wel een bronzen scheermes,dat ik voor vóór-historisch houd.De aarden pot,waar ik nog een onderzoek naar instelde,is geheel zoek geraakt. De voorwerpen zijn in verschillende handen terecht gekomen.

aldus R.Jesse in Bulletin Oudh.Bond, 2de serie 4de jaargang,1911.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

GESCHIEDENIS VAN HET VOORMALIGE SLOT " TER HORST " TE ACHTERBERG (GEM.RHENEN).deel 1.

door J.A.E.de KLEUVER.

Ridder Godefridus,Heer van Rhenen liet omstreeks 1156 in de buurtschap Achterberg een versterking bouwen om zich tegen zijn vijanden te beschermen.Volgens de regelen der krijgskunst van die dagen verrees in het midden van de sterkte een zware woontoren,de donjon.Daar omheen werden de bijgebouwen gegroepeerd,naar buiten beschermd door een dikke muur.Rondom de hele burcht werd een brede gracht gegraven en van het zand,dat hier uitkwam,een hoge wal opgeworpen.

Toen Godefridus van Rhenen enkele jaren na de bouw van "Ter Horst" bisschop van Utrecht werd,schonk hij zijn bezittingen Rhenen en "Ter Horst" aan het bisdom,waarna het slot bisschoppelijk paleis werd.

Godefridus werd in 1178 opgevolgd door Boudewijn van Holland.Deze bisschop veranderde de bestemming van het kasteel geheel,hij maakte er een gevangenis van.Yijdens de regering van Boudewijn vond een belangrijke gebeurtenis voor het bisdom plaats.Boudewijn hield Volkerd,een aangehuwde zoon van de burggraaf van Coevorden,wegens een twist op "Ter Horst" gevangen.Door een list wist Volkerd echter te ontsnappen,en eenmaal in Drente terug,zorgde hij ervoor,dat dit gebied voor het bisdom verloren ging.Na Boudewijn waren er twee,die naar de bisschopzetel dongen:Dirk,domproost van Utrecht,en Arnoud,proost van Deventer.Het geschil ging zo ver,dat keizer Hendrik de zesde eraan te pas moest komen. Deze stuurde de twee mannen naar de Paus in Rome om hem te laten beslissen.In de tussentijd werd Dirk de zevende,Graaf van Holland met het wereldlijke bestuur van het bisdom belast.Deze maakte zich direct meester van "Ter Horst" en ondernam gedurende de twee jaren,dat de twistende partijen buitenslands waren,vele strooptochten vanuit het kasteel. Toen echter zowel Dirk als Arnoud op hun reis naar Italië stierven,werd Dirk van der Aare tot bisschop van Utrecht benoemd.Dirk de zevende van Holland moest nu voor de nieuwe bisschop het slot "Ter Horst" verlaten,iets waar hij niet veel voor voelde.Hij liet zelfs het kasteel nog versterken en hield het bezet.Hoelang hij het tegen de bissohop uithield weten we niet precies,maar het is een feit,dat hij spoedig gevangen genomen en pas na zijn erkenning van Dirk van der Aare als bisschop,zijn vrijheid herkreeg.

De tijd van ongeveer 1200-1300 was voor "Ter Horst" een rustige tijd;het slot was bijna steeds in handen van de elkaar opvolgende Utrechtse bisschoppen.Sommigen van hen waren zo gelukkig in bestuur en oorlog,dat zij,te beginnen met Dirk van der Aare,een grote schat in de kelders van "Ter Horst" bijeenbrachten.Andere bisschoppen waren weer zo verkwistend,dat het vermogen spoedig verloren ging.Jan van Diest,die in 1322 bisschop werd,had aan de graaf van Gelderland zoveel verplichtingen,dat hij om zijn schuld te voldoen enige burchten en het Bovensticht aan de Geldersen verpandde.Hierdoor kwam "Ter Horst" in bezit van Heer Huibrecht Schenk van Cuilenburg.

Na Jan van Diest kwam er in 1342 weer een zeer krachtig man op de bisschopzetel,Jan van Arkel.Deze wist door zijn kundig beleid en zijn zuinige leefwijze een groot vermogen bijeen te brengen.Dit vermogen kwam zowel het slot "Ter Horst",dat Jan van Arkel weer van de Heer van Cuilemburg had verkregen,als de buurtschap Achterberg en de stad Rhenen zeer ten goede.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

wordt vervolgd.

VONDSTEN TE KESTEREN.

In Kesteren werd in het laatste kwartaal van 1967 op het perceel bekend onder de naam PRINSENHOF verschillende vondsten gedaan van vroegere bewoningen.Men vond er een enorm

aantal scherven afkomstig van de zogenaamde "kogelpotten".Ook vele "Pingsdorf"-scherven alsmede scherven van Duits-steengoed van latere data werden daar aangetroffen.Het merkwaardigste was echter wel een brok steen met de letters R,A,en M.Volgens de deskundigen van het Rijks Oudheidkundig Bodemonderzoek is deze brok een zeer klein gedeelte van een Romeinse wij-of altaarsteen.Héél merkwaardig,daar op de genoemde vindplaats tot nu toe praktisch geen sporen uit de Romeinse tijd werden ontdekt.Ook vond men er een sleutel uit de late-Middeleeuwen(ongeveer 1400-1500 j.n.Chr.).Deze mooie gave sleutel is door het R.O.B. te Amersfoort gerestaureerd.De Romeinse steen,de sleutel en nog andere merkwaardige scherven(zoals het restant van een stenen steelpan van ongeveer 1400 j.n.Chr) zijn door de Historische Kring te Kesteren geplaatst in vitrines in de O.L.Prinses Marijke School te Kesteren.Het ligt in de bedoeling alle vondsten uit Kesteren en Omgeving, die de Historische Kring(eventueel in bruikleen) ter hand gesteld worden in genoemde vitrines te plaatsen,waar ze voor belangstellenden te bezichtigen zijn.
Ook op een perceel grond,gelegen aan de westzijde van het gemeentelijk kerkhof werden scherven gevonden afkomstig van Duits-steengoed(1500-1600??).Verder onderzoek naar dat wat de bodem van Kesteren nog bewaart wordt voortgezet.

A.Datema.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

DE LEGENDE VAN DE POTTEM.

door Adriaan P. de Kleuver.

Onze vriend Derk Budding heeft met zijn rappe naamsverklaring toch heel wat verwarring gesticht.Neem nu de Pottem onder IJ endoorn!.Dit Pottem zou volgens hem Poddinghem of Boddinghem betekenen.En dan gaat die oubollige Derk eerst recht op zijn stokpaardje zitten,want dan trekt hij Pottem zonder omwegen op Budding! Dat Boddinghem was volgens hem een boetrechthuis uit de Bataafse tijd! Na al wat vriend Derk de geschiedenis van IJzendoorn aangedaan heeft,laat hij zijn fantasie nóg meer de vrije loop.Nóg bonter maakt hij het,door doodgemoedereerd te beweren,dat de vader van Uchta uit de legende van de Pottem een Neder-Saks was.En dan komt de climax: De Pottem was gebouwd door een Romeins veldheer;in de zuidgevel herinnerde de wapensteen met de Romeinse adelaar er aan.Toe maar! Waarom laat hij er Nero zelf niet wonen?Of niet één van de vroegere bewoners een adelijke Van Riemsdyck was,het geslacht,dat een dubbelkoppige adelaar in het wapen voerde! Met evenveel recht zou ik kunnen beweren,dat de oude O.L.School te Kesteren door een Romeins veldheer gesticht werd,omdat daar boven de deuren als versieringselement ook een dubbelkoppige adelaar aangebracht werd.Wegens verregaande bouwvalligheid werd in 1838 het huis de Pottem gesloopt.Alléén de namen Pottemsestraat,Pottemsebrug en een voormalig tiendblok,dat de naam Pottem draagt,herinneren nog aan dit goed.En een heel mooie legende.Ze volgt hier.

Schone ridderdochter.

"In de heerlijkheid Isendra aan de brede Waalstroom stond op een hoogte in de Slotwaard een kasteel,dat de naam Pottem droeg.Er woonde een ridder die een zoon en een buitengewoon knappe dochter bezat.De zoon was zijn erfopvolger,maar de ridder had bepaald,dat wie met zijn dochter zou huwen een deel van het voorvaderlijk goed ontving.De zoon zou de welige akkers en weilanden behouden en het meisje de bosrijke streek ten oosten van Isendra.Op een goede dag kwamen twee broers in het dorp en hoorden wat de heer van Isendra zijn dochter toegezegd had.De inwoners roemden om beurte de schoonheid van Uchta-zo heette het meisjes-waarop de broeders besloten hun geluk te gaan beproeven.Toen zij Uchta zagen,werden beiden verliefd op haar.De eigen keuze was voor het meisje niet erg moeilijk.De oudste was ruw en lelijk;de jongste knap en lenig.Het liefst zou zij de jongste trouwen.Haar vader evenwel besloot,dat,naar gewoonte van die dagen,een toernooi tussen deze rivalen gehouden moest worden.Uchta moest dan aan de overwinnaar haar hart en hand toevertrouwen.Oh,hoe hoopte zij in stilte,dat de jongste zou winnen!De dag van het gevecht brak aan.Op de slotwaard stroomde het volk samen,want niemand wilde dit schouwspel missen.Op het moment,dat zij te paard stegen,ontmoetten de ogen van Uchta en Dago,de jongste broer ,elkaar.Die van het meisje smeekten om zijn overwinning.Dit bezorgde de jonge ridder zoveel moed,dat hij stond te popelen om de strijd aan te kunnen gaan. Daar stormden beiden op elkaar in en nog eens en nog eens.Steeds ontweken zij elkaar;de lansen kruisten zich,maar tot een treffen kwam het nog niet.Met koele berekening wist

ten slotte de jongste zijn lans op het zadel van zijn broers paard te richten en deze ziende,dat hij verliezen zou,dreef zijn paard op.Maar te laat! De zware lans drong tussen hem en het zadel en met een handige beweging wipte Dago zijn broer van het paard. Dago had de strijd gewonnen.Het volk juichte,terwijl zijn broer hem ridderlijk de hand reikte en onmiddellijk weg ging om elders zijn geluk te gaan beproeven.Zegevierend reed Dago met Uchta voor zich op het paard,tussen de jubelende mensen door.De bruidschat bestond uit een buurtschap nabij Isendra,dat naar de jonkvrouwe de naam Uchta ontving".

De waarheid.

Nu zal men zich afvragen of deze legende enige waarheid bevat.Aan de hand van de volgende beschouwing willen wij een en ander ontzenuwen door,zoals wij reeds zagen,aan te tonendat het omgekeerde het geval was.De heerlijkheid IJzendoorn ontstond uit een afsplitsing van Ochten.Het oude huis de Pottem zou in 1088 aan Lambertus de Isendra kunnen hebben toebehoord.Maar wie zal dit ooit kunnen bewijzen!Op de plek waar het huis eens stond zijn al eens gebroken zwaarden gevonden.Deze gaven het oude volksverhaal geen schijn van kans,maar ook deze,op zichzelf al merkwaardige vondsten bewijzen niets.Om zulk een oud huis is in het verleden meermalen gevochten en waar slagen vallen,daar vallen spaanders. In ons geval gebroken zwaarden.....

Moeten wij de oorsprong van deze legende verder zoeken in de Germaans-Bataafse tijd?Ligt er soms een heidense mythe aan ten grondslag?Ze herinnert onbetwist aan de midwinterviering of de strijd tussen het licht(de dag) en het duister(de nacht) of zo men wil de strijd tussen zomer en winter.Is de overeenkomst met sprookjes als o.a.Roodkapje en de boze wolf niet treffend?Roodkapje (de zon) werd door de wolf (de nacht) verzwelgen,maar weer uit de duisternis(het ingewand van het ondier) herboren.Zo ook in de legende(in werkelijkheid een sage)van de Pottem,waarin strijd wordt gevoerd tussen het licht(Dago id de dageraad) en de duisternis(de lelijke broer),waarbij als steeds het licht overwint en in de ochtend(Uchta) het bevruchtend werk van de zon steeds weer aanvangt.Als in zoveel oude volksverhalen ligt ook hier een diepe,verborgen betekenis aan ten grondslag. Uchta wordt de buurtschap genoemd en wij kennen het als het dorp Ochten.Dat Ochten ten Oosten van het voormalige huis de Pottem,Ligt dus in de richting van de plaats waar het eerste ochtendgloren aan de einder zichtbaar wordt,kan een bevestiging zijn van onze hypothese op de legende.

Wij hebben vrijwel geen andere keuze dan te veronderstellen met een verromantiseerde heidense mythe te doen te hebben.Met de legende van het huis Leede onder Kesteren behoort dit vrij onbekende volksverhaal tot de mooiste van de Neder-Betuwe.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

BOEKBESPREKING.

D.F.LUNSINGH SCHEURLEER e.a. WAT POTTERS BAKTEN.Uitgave van het Bureau van de Rijksinspecteur voor Roerende Monumenten 's-Gravenhage,1965,104 pag.,50 fig.,Prijs f.2,50 ingenaaid.

Het was een goede gedachte van de Rijksinspecteur voor Roerende Monumenten om na de tentoonstelling "Kunst in het klein,de schoonheid van oude tegels" een tweede reizende expositie samen te stellen.Deze tentoonstelling "Wat potters bakten"gaf een overzicht van het aardewerk,dat vanaf de Romeinse tijd tot ongeveer 1850 in ons land in gebruik is geweest.Naast een 40-tal vitrines met ceramiek bevatte de tentoonstelling een aantal panelen met kaarten en foto's en verder lichtkasten met vele kleurendia's van niet tentoongestelde belangrijke voorwerpen.Om de tentoonstelling overzichtelijk te houden was porselein niet opgenomen.Voor ons is van groot belang de catalogus van deze tentoonstelling. Deze bevat,onder de naam "Wat potters bakten",naast een overzicht van het tentoongestelde aardewerk een 60 pagina's tellende inleiding van de hand van D.F.Lunsingh Scheurleer,een van de samenstellers van de expositie.In deze inleiding handelt het eerste hoofdstuk over de techniek van het pottenbakken,over glazuur en over de datering van aardewerk en aardewerkscherven.In het tweede hoofdstuk wordt het oudste,ongeglazuurde aardewerk besproken: Romeins(import en inheems) en ceramiek uit de Merovingische en de Karolingische tijd o.a. het zeldzame Badorf-aardewerk(ongeveer 800),waarvan enige tijd geleden door leden van onze Kring in Kesteren ook enkele scherven opgegraven zijn.Vervolgens komt het Duitse Pingsdorf-aardewerk(850-1350),het Zuidlimburgse "Pingsdorf-aardewerk"(1050-1350) en de Kogelpot aan de beurt.Dan volgen hoofdstukken over aardewerk met loodglazuur,steengoed (o.a. Jacoba-kannen) en steengoed met zoutglazuur(o.a.baardmankruiken). In het belang-

rijke hoofdstuk "Geglazuurd aardewerk" wordt vooral veel aandacht besteed aan majolica (in Italië,de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden) en aan de 16e en 17e eeuwse tegels. Een hoofdstuk over Delfts aardewerk (Delfts blauw en polychroom Delfts) besluit het eerste gedeelte van dit boek.Belangrijk is ook de uitgebreide literatuuropgave,waarin de belangrijkste werken over aardewerk worden genoemd.Aan het eind van het boek geven 50 duidelijke zwart-wit foto's een goede illustratie van het behandelde.Voor de lage prijs van f.2,50 biedt dit boek een schat aan gegevens.Het is verkrijgbaar bij het Bureau van de Rijksinspecteur voor Roerende Monumenten,Kazernestraat 3,'s-Gravenhage.

J.A.E.de Kleuver.

Eerste ledenlijst van de "Historische Kring Kesteren en Omstreken",per 1 februari 1968.

Allen zijn opgenomen de leden,die zich officieel hebben aangemeld met gelijktijdige betaling van F.5,-- voor de eerste onkosten.(de jaarlijkse contributie is nog niet vastgesteld).

dhr.K.J.Bauer,Molendam 51,Ochten.
mevr.B.C.Bauer-van Kleef,Molendam 51,Ochten.(huisgenootlid)
dhr.A.van Beijnhem,Rijnbandijk 191,Kesteren.
dhr.J.Brinkman,Oude Smidsestraat 50,Lienden.
dhr.Ir.J.T.M.Broekhuizen,J.P.Thijsselaan 60,Wageningen.
dhr.J.van Dam,Kerkstraat 30,Kesteren.
dhr.W.van Dam,Schoolstraat 5,Lienden.
dhr.A.Datema,J.van den Vondelstraat 1,Kesteren.
mevr.Ch.H.Delfin-van Mourik Broekman,Driftweg 23b,Elst.(Utr.)
dhr.J.van Dolderen,Kerkstraat 2,Kesteren.
dhr.R.Feenstra,Hoofdstraat 35,Kesteren.
mevr.P.H.Flohil,Dr.de Visserstraat 47,Veenendaal.
dhr.C.J.van Holst-van Ingen,Vincent van Goghlaan 5,Doorn.
dhr.K.Jager,Kerkstraat 22,Kesteren.
dhr.H.J.Kers,Leliestraat 5,Tiel.
dhr.A.P.de Kleuver,Zandstraat 35,Veenendaal.
dhr.J.A.E.de Kleuver,Adriaan van Ostadestraat 42,Kesteren.
mevr.J.J.de Kleuver-Schreuders,Adriaan van Ostadestraat 42,Kesteren.(huisgenootlid).
dhr.G.P.Lelyveld,Kastanjelaan 26,Rhenen.
dhr.A.M.van den Maagdenburg,J.Tooropstraat 2,Kesteren.
dhr.A.Meijer,Zuidwal 38,Rhenen.
mej.H.A.Meijling,Beatrixlaan 9,Wageningen.
dhr.M.K.Scholten,Hoofdstraat 50,Kesteren.
dhr.B.F.Schutter,Kerkstraat 47,Dodewaard.
mevr.A.Schutter-Pintelman,Kerkstraat 47,Dodewaard.(huisgenootlid).
dhr.F.J.Tienhoven,Sprengerlaan 15,Wageningen.
dhr.Ir.G.A.Baron van Till,Kempertweg 43a,Arnhem.
dhr.G.G.van de Wijngaard,Mesdagstraat 3,Kesteren.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

OPGRAVINGEN TE HIEN gem. DODEWAARD.

In een cunet van de toekomstige rijksweg 15 van Rotterdam naar Zevenaar,heeft onder HIEN een onderzoek plaats gevonden naar prehistorische nederzettingsporen.De aangetroffen bewoning dateert voornamelijk uit de Midden-Bronstijd.De nederzetting beslaat vermoedelijk enkele hectaren.Het voor-historische maaiveld ligt op een diepte van 60-70 cm.Het is gesitueerd op een smalle strook met zandige ondergrond en loopt dwars door een toenmalige rivierkom.De occupatie valt in twee tijden uiteen: 1.Een deel van het aardewerk dateert uit het laat-neolithicum en behoort tot de groep van Veluwse Klokbekers.Naast rijkversierde dunwandige bekers komt grover aardewerk voor,het laatste met potbeker-elementen. Aan deze fase zijn waarschijnlijk alle vuursteenvondsten toe te schrijven:krabbers,pijlpunten en splinters van geslepen pijlen.2. Veel belangrijker is wat aan sporen en resten is aangetroffen uit de tweede periode.De ceramiek bezit kenmerken van de Hilversum-Drakensteingroep,vooral van de laatste.Verschralingsmiddel: Kwartsgruis,daarnaast ook grint.

Er zijn een drietal kernen; één hiervan vertoont overeenkomst met de ceramisch verwante nederzetting te Zijderveld,onderzocht in de jaren '65 en '66 (combinatie van ronde hutten met talloze elkaar loodrecht kruisende betuiningen).De tweede kern geeft,afgezien van een ronde hut,rechthoekige plattegronden van het drieschepige type,lang b.v. 34,50 m met twee perioden en een 16 m lang bijgebouw,mogelijk een schuur.Bij het woonhuis is sprake van een dubbele vlechtwand.Beider breedte bedraagt 6 m ;de smalle zijden zijn afgerond;zij zijn n.w.-z.o. gericht en de ingangen van het bijgebouw liggen in de smalle zijden.Van een derde kern is slechts een klein deel aangesneden;het schijn te gelijken op de eerste.

uit: Nieuws-bull. K.N.O.B. afl.6, juni 1967
R.O.B.,Amersfoort.(R.S.Hulst).

L E Z I N G

Op woensdagavond 28 februari 1968 zal de heer H.A.de Kok uit Hardinxveld-Giessendam een lezing met dia's voor ons houden over de Klokbekernederzetting te Molenaarsgraaf.De heer de Kok is hoofdbestuurslid van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.) en bestuurslid van de werkgroep "Lek- en Merwedestreek" van deze A.W.N.Hij heeft de opgravingen te Molenaarsgraaf,die gedaan zijn door het Museum van Oudheden te Leiden,van zeer nabij gevolgd.Er zijn daarbij een groot aantal belangrijke vondsten gedaan,o.a.een drietal skeletten met grafgiften.De bijeenkomst begint om 20.00 uur in de Prinses Marijke School,Nedereindsestraat 25a te Kesteren. Leden van de Historische Kring,introducé's en belangstellenden zijn van harte welkom.

VONDSBERICHT UIT MAURIK.

Op een bouwterrein ten zuiden van de Homoetsestraat werden geringe resten van een Bronstijdbewoning aangetroffen.Zij kwamen voor op een zich zwak aftekenend niveau,dat op 0,50-0,55 m. onder het maaiveld de afsluiting vormt van een zavelige ondergrond.Nabij"het Haagje" werden in een slootwand vondsten uit de Romeinse tijd gedaan,op een oude stroomrug op 0,50 m. onder het maaiveld.Romeins importgoed overheerst in sterke mate:gevernist, w.o. met barbotineversiering en glad- en ruwwandig aardewerk.Voorts een fragment van een draadfibula met ronde beugel en van een fibula met brede voet,een brok hutteleem,enkele beenderresten en steenbrokken.Het geheel wekt de indruk vrij vroeg te zijn:1ste of 2de eeuw.

uit:Nieuws-bull. K.N.O.B.afl.9,september 1967
R.O.B.Amersfoort.(R.S.Hulst).

AANKOOP FIBULA UIT IJZENDOORN.

Uit IJzendoorn,bij Ochten aan de Waal,werd een zilveren fibula aangekocht.Volgens dr.H.J. H.van Buchem: deze drieknoppenfibula behoort tot groep III B,type Deurne,gedateerd tussen 280 en 320.Zij heeft een zeshoekige dwarsstaaf en zeshoekige knoppen.Het rankornament is op de armen van de dwarsstaaf duidelijk als een zelfstandig deel vastgesoldeerd.Beugelknop en naaldhouder ontbreken.Huidige lengte:8,3 cm.

uit:Nieuws-bull.K.N.O.B.,afl. 2,febr.1967.
Rijksmuseum G.M.Kam,Nijmegen(A.V.M.Hubrecht).

MEDEDELINGEN VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN

1ste jaargang no.2. redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostadestraat 42, Kesteren.
april 1968 A.Datema,J.v.d.Vondelstr.1,Kesteren.tel.o8886-354

Het is verboden artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemming v.d.redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

GESCHIEDENIS VAN HET VOORMALIGE SLOT "TER HORST" TE ACHTERBERG (GEM. RHENEN).deel 2 slot

door J.A.E.de Kleuver.

Aan het eind van het eerste deel van ons artikel zagen we dat Jan van Arkel het slot "Ter Horst" wist terug te krijgen van de Heer van Culemborch.Van Arkel kocht van de Geldersen ook weer het Bovensticht,dat onder Jan van Diest verpand was,maar hij moest om zijn schuld in te lossen "Ter Horst" weer aan hen in leen geven.Toch hield Jan van Arkel de volle beschikking over het slot;de kapel,die reeds door de eerste bewoner Godefriedes van Rhenen gebouwd was,liet hij tot kerk inrichten.
Na Jan van Arkel was het slot weer lange tijd in het bezit van de bisschoppen:Van Hoorn, Florens van Wervelinckhoven en Frederik van Blankenheim.Deze laatste liet op het eind van zijn leven,hij stierf in 1423,het slot duchtig versterken.De reden hiervan was,dat hij door hulp te bieden aan Jacoba van Beieren,zich tegen haar oom Hertog Jan van Beieren in het harnas had gejaagd.Na de dood van Frederik van Blankenheim werd Rudolf van Diephout met meerderheid van stemmen tot bisschop gekozen.Zweder van Culemborch,die ook meegedongen had naar de bisschopszetel,wist van de paus gedaan te krijgen,dat hij,inplaats van Rudolf van Diephout,de bisschoppelijke waardigheid verkreeg.Buiten de geestelijkheid van de stad Utrecht erkende hem echter niemand in het Sticht en Zweder moest dan ook van wapengeweld gebruik maken om "Ter Horst" in bezit te krijgen.Er brak een tijd aan met veel oorlogshandelingen rond "Ter Horst".Toen Rudolf van Diephout zich echter aansloot bij Jacoba van Beieren en haar Hoeksen,was het weldra gedaan met de macht van de Heer van Culemborch.Zo kon Rudolf na de vrede van Diephout in 1429,nog tijdens Zweders leven,het slot weer rechtmatig in bezit nemen.Hij trof "Ter Horst" aan in een verregaande staat van verval en moest voor het herstel heel wat geld neertellen.In 1455 werd Gijsbert van Brederode bisschop,maar deze moest het slot al spoedig overgeven aan Philips van Bourgondië.Philips veroverde het slot voor zijn zoon David van Bourgondië,die bisschop geworden was nadat de paus Gijsbert van Brederode gedwongen had af te treden.
Tijdens het bestuur van bisschop David bloeide de buurtschap Achterberg als nooit te voren. Door het laten graven van een kanaal,de Grebbe of Grift,dat gebruikt werd voor het vervoer van turf uit de Gelderse Vallei,verschafte de bisschop aan vele handen werk.
Na de veertig jaar durende regering van David van Bourgondië is het slot nog 30 jaar in bezit geweest van de Utrechtse bisschoppen,die,evenals bisschop David zelf,meestal op het kasteel te Wijk bij Duurstede vertoefden.Zo kon door onachtzaamheid Maarten van Rossum, maarschalk van Hertog Karel van Gelre,in de Gelderse oorlog in 1528 het kasteel innemen. Hij maakte het met de grond gelijk.Van de grote hoeveelheid tufsteen en leien werd later het kasteel Vredenburg in Utrecht gebouwd.

Literatuur.G.C.Haakman,Rhenen en Omstreken.Amersfoort 1847
Rhenen en omstreken voor burgers en vreemdelingen.Rhenen 1904
A.P.de Kleuver,Burchten en ridderhofsteden van Z.O.-Utrecht I Triangelklanken, Veenendaal 1954.

DE ROMEINEN IN DE BETUWE, LANGS DE RIJN VAN WIJK BIJ DUURSTEDE NAAR KESTEREN

Wij kregen genoeg gegevens, scherven en andere vondsten in handen om in 't groot een overzicht te krijgen van de bewoningsstrook langs de oude Rijnloop in de Romeinse tijd. Dit overzicht is echter verre van volledig door gebrek aan een diepgaander onderzoek. Uit de bewoningsstrook zal tenslotte de oude stroom, de Rijn, terug te vinden zijn. We beginnen met de kaarten 39 B(Wijk bij Duurstede) en 39 E(Rhenen) van de topografische kaart 1:25.000 naast elkaar te leggen en bespreken dan van west naar oost de Romeinse vindplaatsen, om beurten de noordelijke en zuidelijke lijn, voor zover mij bekend.

WIJK BIJ DUURSTEDE, Romeinse scherven in de Middeleeuwse handelsstad, doch geen spoor van een Romeinse etappefort aan de Limes(grens), zoals men verwacht had te zullen vinden.(zie het Utrechts Nieuwsblad van 10 februari 1968).

DE ROODVOET, steenfabriek. Hier kan men veronderstellen dat er een Romeinse vesting voor de dijk gelegen heeft, daar men hier tufsteen en Romeins vaatwerk opgebaggerd heeft.

DE GROTE EN DE KLEINE WOERD, ten zuiden en zuid-oosten van de Roodvoet bergen in zich nog vele verrassingen. Jarenlang moesten de kinderen hier in de tuinen scherven rapen, die daarna op de vuilnisbelt verdwenen. Wij konstateerden terra sigillata, Romeins, Inheems-Romeins en ook brons.

DE PARKSTRAAT, TE MAURIK, iets meer in de richting van Maurik heeft aan de zuidzijde een perceel met Romeinse scherven.

DE ESSENBOS vormt de zuidelijke lijn. Prof. Holwerda verrichte hier op het bouwland van de heer Ledder een opgraving in 1916. Hij vond er een Bataafs-Romeinse woerd met veel vaatwerk, terra-sigillata, brons(waaronder fibula's)en palissaden van woningen. Zie "De Rijswijksche Woerd" van Prof. Holwerda. Nu een hiaat in het onderzoek. Vervolgens van zuid naar noord.

HET HAAGJE, als zuidelijke vindplaats(zie "Westerheem" oktober 1967 blz. 25 Maurik). Noorderlijker een vindplaats aan de

MAURIKSE WETERING(Romeins, Bataafs en metaal) en tenslotte nog noorderlijker te

ECK EN WIEL. Weer een hiaat en dan vinden wij bij

OMMEREN een brede bewoningsstrook, aan weerszijde van de Provinciale Weg; Romeins en in vele gevallen vermengd met middeleeuws aardewerk. Ten zuiden van de Provinciale Weg liggen twee percelen, die naast Romeinse scherven van terra sigillata en grijsbeschilderd, brons en ander metaal, ook tufsteen opleverde en Romeinse roze cement of beton. Er werd eens een denarius gevonden. Noorderlijker in Ommeren treft men middeleeuws aardewerk aan, waaronder pingsdorf en blauwschilferig-kogelpot, ook vermengd met Romeins.

HUIZE "DEN ENG", in de volksmond oorspronkelijk "Het Kasteeltje", bleek bij de wederopbouw na de oorlog op twee of meer oudere fundamenten opgericht te zijn. De aannemer, die met de afbraak belast was, herinnerde zich niet tufsteen of cement aangetroffen te hebben. Wel kloostermoppen, zodat de kans om op dit terpje Romeinse fundamenten te vinden verkeken is. Toch blijft de mogelijkheid bestaan, dat er op grotere diepte zich iets dergelijks kan bevinden. De tufsteen en cementvondsten duiden op de aanwezigheid van een Romeins bouwwerk.

HOOGMEIEN, een klein perceel aan de Provinciale Weg, bevat middeleeuwse en Romeinse scherven, evenals bij

HEIJENDAAL, de akker ten westen van Aalst.

TEN ZUIDEN VAN DE PROVINCIALE WEG, waar nog een flink stuk land ligt met Romeins en Inheems-Romeins, (nog niet door de R.O.B. gedetermineerd). Opmerkelijk is, dat het aardewerk op elk terrein een eigen kleur en karakter heeft. De breedte van de bewoningsstrook van Ommeren naar Aalst is mij nog onduidelijk, door gebrek aan onderzoek. Zo komen wij aan de

NEDEREINDSESTRAAT te Kesteren, waarover we wel vlug meer zullen vernemen. Er kunnen daar verrassingen naar voren komen. Heb ik goed begrepen, dat de platte, ronde steen met het Romeinse stempel, die 50 jaar geleden bij Villa Maria opgegraven werd, een tempel-bouwsteen is geweest?...Dat zou veelbelovend zijn. Na ons bezoek aan Museum Kam te Nijmegen, waar we een kaart zagen met vermoedelijke Romeinse wegen bij Wijk bij Duurstede, Maurik en halverwege naar Kesteren, kregen we weer nieuwe richtlijnen voor onze speurtochten

Ch.H.Delfin.

OPRICHTING WERKGROEP "MIDDEN-EN WEST-BETUWE"VAN DE ARCHAEOLOGISCHE WERKGEMEENSCHAP VOOR NEDERLAND (A.W.N.)

De A.W.N. is een vereniging,die de archeologie van Nederland bestudeert door middel van veldverkenningen,opgravingen,excursies en lezingen.De werkgemeenschap is verdeeld in een aantal regionale werkgroepen.Het orgaan van de A.W.N. is het zeer belangrijke tweemaandelijkse tijdschrift "WESTERHEEM",waarin o.a. veel opgravings-en vondstberichten verschijnen. De contributie van de vereniging bedraagt f.10,-- per jaar (inclusief "Westerheem"). Het gebied van de Betuwe en de omgeving van Nijmegen was tot voor kort voorlopig ingedeeld bij de werkgroep "Lek-en Merwedestreek".Nadat het hoofdbestuur op verzoek van een aantal leden uit Nijmegen in het begin van dit jaar de Werkgroep "Nijmegen en Omgeving" gevormd heeft,hebben nu een twaalftal leden uit de Betuwe een verzoek ingediend om ook in dit gebied een werkgroep te vormen.De naam hiervan zal zijn "WERKGROEP MIDDEN-EN WEST-BETUWE". Als voorlopige bestuursleden zullen fungeren A.Datema en J.A.E.de Kleuver te Kesteren, resp.als voorzitter en secretaris-penningmeester.Wie belangstelling heeft voor de A.W.N. kan zich tot een van hen wenden.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

VONDSTBERICHT.

De heer Meijer te Rhenen vond op de Donderberg te Rhenen een versierde scherf uit de Midden-Bronstijd 1300-1400 voor Chr.(R.O.B.)

Te ECK EN WIEL vond hij een Franse rekenmunt uit 1400.

Te Elst(U) vonden mevr.Delfin en de heer Meijer IJzertijdscherven,waarvan slechts enkele gedecoreerd,vuursteentjes en twee ijzerslak en.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o- Ch.H.DELFIN.

NIEUWE LEDEN "HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN PER 1APRIL 1968.

A.Radstaak,Utrechtseweg 98,Rhenen.
A.Pouwer,Jan Steenstraat 27,Kesteren.
A.Keij,Orionweg 468 (8 ste og),IJmuiden.
H.K.Budding,Piet Heinstraat 24,Rozenburg.
H.A.Gerritsen,Molenstraat 36,Driel.
J.J.Jager,Van Borselenlaan 16,Geldermalsen.
J.van Barneveld,Dr.de Visserstraat 49,Veenendaal.
D.Sandbrink,De Lijstereng,Rhenen.
S.J.W.van Tongeren,Weverstraat 1,Rhenen.
A.Visser,Nieuweweg 23,Veenendaal.
Gelderse Bibliotheek,Mariënburgstraat 12,Arnhem.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ROMEINSE BEWONING AAN DE NEDEREINDSESTRAAT TE KESTEREN?

Op 9 februari j.l. werden door ons lid dhr.J.van Dam te Kesteren bij de van de bouwput van het in aanbouw zijnde gymnastieklokaal aan de Nedereindsestraat afkomstige grond scherven gevonden,waarvan sommige aldus te determineren zijn:

1 scherf terra sigillata voorzien met de afbeelding van een hert,
1 scherf terra nigra,
1 scherf dikwandig Romeins aardewerk.

Dit was de aanleiding tot een nader onderzoek,dat door dhr.de Kleuver(en echtgenote),dhr. van Dam en ondergetekende op 10 februari j.l. werd ingesteld.
Op het "stort",de plaats,waarheen de grond van de bouwput vervoerd was,vonden we enorm veel scherven van uitsluitend Romeins aardewerk o.a.terra sigillata(1 bodem met het stempel CLEMENSF=Clemens het het gemaakt),gevernist aardewerk(1ste-2de eeuw na Chr.),terra robura,dakpanfragmenten en een nog niet nader te determineren ijzeren voorwerp.
De 11de februari werd door ondergetekende op het stort opnieuw een stuk terra sigillata gevonden met het stempel CELSINUSF=Celsinus heeft het gemaakt.

Een onderzoek bij de bouwput aan de Nedereindsestraat bracht aan het licht,dat de kanten van de bouwput nog meer scherven bevatten.Duidelijk was ook de Romeinse woonlaag te onderscheiden.De volgende dag werd door mevr.Delfin en mevr.de Kleuver het stort opnieuw afgezocht en het resultaat was weer een aantal scherven van Romeins aardewerk o.a.weer een bobemfragment van terra sigillata met een ten dele te lezen stempel BOV...
De Burgemeester van de gemeente Kesteren alsmede de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) te Amersfoort werden van de vondsten op de hoogte gesteld.
De door ons gevonden scherven werden door ons gewassen en geregistreerd,wat we overigens in het vervolg bleven doen.
Reeds de 13de februari kwam de heer drs.R.S.Hulst,povinciaal archeoloog van Gelderland poolshoogte nemen.
Ook hem viel de grote verscheidenheid van scherven op en hij nam er verschillende mee naar Amersfoort ter nadere bestudering.
De volgende dagen werd verder op het stort en in de omgeving van de bouwput gezocht.Veel werd er weer gevonden.De heer van Dam vond weer een bodemfragment van terra sisillata met een ten dele te lezen stempel ..RILUSF.Verder werden er gevonden:fragmenten van terra sigillata aardewerk versierd o.a.met druiventrossen,z.g.eierlijsten,slijpstenen,werpballen van leem en natuursteen,gedeelten van fibula's,een halve kraal,stukjes Romeinsglas,een dakpanfragment met een halve stempel etc.
Ook een proefputje op het perceeltje gelegen op het kruispunt Nedereindsestraat-Joost van den Vondelstraat leverde veel scherven van Romeins aardewerk op.
De vondsten waren aanleiding tot een nader onderzoek door de R.O.B. te Amersfoort.Onder leiding van de heer Hulst werd naast de bouwput van het gymnastieklokaal de bouwput van het toekomstig dorpshuis gegraven.Duidelijk kwamen de sporen van Romeinse bewonig te voorschijn.Met belangstelling zullen we te zijner tijd kennis nemen van de resultaten en coclusies van dit onderzoek.De vondsten,die bij deze opgraving gedaan werden,waren van dezelfde aard als die uit de bouwput van het gymnastieklokaal.O.a.werden gevonden:enige fibula's, een kraal,een bodemfragment van terra sigillata met stempel JOCUNDUS,een bronzen armband, slijpsteneneen bronzen ringetje en natuurlijk scherven van diverse soorten Romeins aardewerk.Mogelijk zit onder deze laag nog een vroegere bewoning.De reden hiervan zou kunnen zijn het vinden van een vuurstenenpijlpuntje,afslag van vuursteen en ander stukgeslagen natuursteen.
In verband met deze opgraving en vondsten is het interessant kennis te nemen van de opgravingsberichten van de hand van de heer G.J.Brenkman en T.Craaikamp jr.,die omstreeks 1910 ook in deze omgeving onderzoekingen hebben verricht.Wellicht komen we hier nader op terug.

A.Datema.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

IJZERTIJDVONDSTEN TE ANDELST BOVEN-BETUWE.

Na door ons lid de heer Pouwer te Kesteren er op opmerkzaam te zijn gemaakt,dat de heer W.J.van Olst in het bezit was van een pot "uit zeer oude tijd",ging ondergetekende op 9 maart j.l. poolshoogte nemen.Het bleek,dat deze pot opgegraven was bij het delven van een graf op het kerkhof te Andelst.Aangezien de pot zo op het oog niet te dateren was,gaf de heer van Olst deze ter nadere bestudering mede.Bij een bezoek,dat door enige leden van de Historische Kring aan het Museum Kam te Nijmegen werd gebracht kregen we te horen,dat de pot waarschijnlijk een urn uit de ijzertijd was(een Gallo-Germaanse urn).
Met toestemming van de heer van Olst werd de urn gebracht naar de Rijks Oudheidkundige Dienst te Amersfoort voor verder onderzoek .
Een onderzoek op het terrein van de heer van Olst,dat grenst aan het kerkhof van Andelst bracht verdere sporen uit de ijzertijd aan het licht zoals scherven(sommigen versierd) een afgezaagde hertshoorn en een bal gebakken leem,dat gediend heeft voor visnet verzwaring.Alle vondsten zullen onderzocht worden door de heer drs.R.S.Hulst,provinciaal archeoloog van Gelderland.We hopen hier nog nader op terug te komen.

A.Datema.

BIBLIOTHEEK VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN.

Door de heer G.J.L.van Stempvoort te Rhenen werd onze Kring verrast met 59 boeken voor onze bibliotheek,terwijl de heer R.Feenstra een twaalftal boeken beschikbaar stelde.We danken beide heren zeer hartelijk voor deze boeken.Ongetwijfeld zullen vele leden van onze Kring er een dankbaar gebruik van maken.We laten hieronder de titels en schrijvers van deze boeken volgen.Willen leden van onze Kring deze boeken lezen,dan nemen ze contact op met de redactieleden van dit mededelingenblad.

1. Wonderen der Oudheid. J.J.M.Taeijens.
2. De Stier van Minos. L.Cottrell.
3. De Kolossus van Maroussi. Henry Miller.
4. Elseviers encyclopedie van de antieke wereld. Dr.J.H.Croon.
5. Primitieve kunst van vroeger en nu.Van Ijstijd tot Picasso. Tj.de Vries.
6. Maya,het raadsel van een verloren beschaving. Charles Gallenkamp.
7. Spiegel van twintig eeuwen. Prof.Dr.J.J.M.Timmers.
8. De wereld van het Romaahs. E.H.Korevaar-Hesseling.
9. Antieke Mozaieken. Dr.Th.Bogaerts.
10. Vertellingen uit Hellas en Rome,deel 2. Dr.M.A.Schwartz.
11. Op het spoor van de aapmens. A.A.Manten.
12. Volkkunst der lage landen I. Dr.Tj.W.R.de Haan.
13. Volkkunst der lage landen II. Dr.Tj.W.R.de Haan.
14. Volkkunst der lage landen III. Dr.Tj.W.R.de Haan.
15. Leven in Hellas. Dr.P.J.Reimer.
16. Algemene Volkenkunde. Kunz Dittmer.
17. Seksualiteit en temperament. Margaret Mead.
18. Archeologie in Jordanië. G.Lankester Harding.
19. Scheppingsverhalen. Prof.Dr.Th.P.van Baaren.
20. Mensen van Azië. Dr.Herman Wouters.
21. Bezielend beelden.Inleiding tot de beeldende kunst der primitieve volken.Pr.v.Baaren.
22. Zwart Afrika. Dr.Herman Wouters.
23. Het Rijk van Rome.Opkomst en bloei.I. Dr.K.Spreij.
24. Het Rijk van Rome.Verval en Ondergang.II. Dr.K.Spreij.
25. De weg van Hellas. Dr.K.Spreij.
26. Sesam Archeologische Encyclopedie deel I. L.Cottrell.
27. Sesam Archeologische Encyclopedie deel II. L.Cottrell.
28. Sesam Archeologische Encyclopedie deel III. L.Cottrell.
29. De aarde.Encyclopedie voor jongeren deel VI. W.de Haan.
30. De Zigeuners. Jean-Paul Clébert.
31. Volken en Volkenkunde. Dr.Herman Wouters.
32. Toetanchamon. Christiane Desroches-Noblecourt.
33. De vroegste beschavingen.De koninklijke horden. E.D.Phillips.
34. De vroegste beschavingen.Egypte, C.Aldred.
35. De vroegste beschavingen.De kooplieden van de Levant. W.Culican.
36. De vroegste beschavingen.Mesopotamië en Iran. M.E.L.Mallowan.
37. Klokken. W.F.J.Hana,
38. Scheepsmodellen. E.W.Petrejus,
39. Molens. Ir.F.Stokhuijzen,
40. Waaiers. Carla Catalani.
41. De oude apotheek. Dr.D.A.Wittop Koning.
42. Glas en Kristal.deel I. Elka Schrijver.
43. Glas en Kristal.deel II. Elka Schrijver.
44. Ornamenten van huis en hof.deel I. J.H.Kruizinga.
45. Ornamenten van huis en hof.deel II. J.H.Kruizinga.
46. Geschiedenis van de zeevaart. Giorgio Vignati.
47. Het leven der natuurvolken. C.Burland.

48. Speurders met spade. Henry Garnett.
49. Het raadsel der verdwenen koninkrijken van Peru. Victor W.von Hagen.
50. Paaseiland,mysterie van een oeroude beschaving. Francis Mazière.
51. De kunst van Nieuw-Guinea. Dr.S.Kooijman.
52. Middeleeuwse kastelen. Paul E.van Reijen.
53. Godsdiensten en Culturen,de komende dialoog. Dr.H.Kraemer.
54. Archeologische encyclopedie. H.Arends.
55. Wat is antiek? Petra Clarijs.
56.Egypte. Kurt Lange.
57. Klassieke Vademecum. Dr.J.W.Fuchs.
58. Archeologie voor iedereen. G.L.Dricot.
59. De stad Rhehen. Prof.Dr.W.van Iterson.
60. Geologische grondslagen van het Nederlands landschap. Dr.C.van Rijsinge.
61. Het Nederlandse landschap en zijn ontginning. Dr.Ir.J.P.Bijhouwer.
62. Dieren van Nederland. Dr.A.Schierbeek.
63. Het landschap in de literatuur. Dra.T.Klijnhout-Moerman.
64. Het Nederlandse landschap en de Waterstaat. Dr.Ir.Z.IJ.van der Meer.
65. Het Nederlandse landschap en de stedebouw. Drs.H.van der Weyde.
66 Natuurbescherming. Dr.C.van Rijsinge.
67. Het Nederlandse landschap en de beeldende kunst. D.F.Lunsingh Scheurleer.
68. Reisboek voor Nederland.A.N.W.B.-uitgave 1936.
69. Langs het spoor der eeuwen. J.W.B.van der Stigchel.
70. De weg der mensheid. Dr.J.H.Post.
71. Over de bodemgesteldheid van Midden-Nederland. Prof.Dr.C.H.Edelman.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

INGENSE VEER JARENLANG ONDERWERP VAN STRIJD.

door Adriaan P.de Kleuver.

Vrouw won tenslotte in 1821.

Wie zich vandaag de dag bij Elst laat overzetten realiseert zich niet hoeveel strijd en moeite het heeft gekost dit veer tot stand te brengen.Twee grootmachten op veergebied hebben het veer jarenlang belaagd:tot elke prijs wilden zij voorkomen dat het povere voetveer zou worden vervangen door een pont.Tenslotte werd die strijd gewonnen door de weduwe Judit van Westreenen geboren de Leeuw.

Vooraf iets over de toestand daar bij Elst en Ingen.Even beneden het veer ligt in het uiterwaard aan de Gelderse zijde een soort terp die in gewone omstandigheden en bij overlopen van de zomerkade vloedvrij lag.Op die plek stond nog in de achttiende eeuw een zéér oud kasteel,Gelderweert genaamd.In de prachtige Commanderijkerk van Ingen bevinden zich nog enige tastbare en zichtbare herinneringen aan de illustere geslachten van weleer die het huis bewoonden.Zo zijn er twee zilveren schalen in gebruik bij doop en avondmaal.Het kasteel was van ouds een bezitting van het bastaard-geslacht Van Gelder(gesproten uit hertog Karel van Egmond).Nadien horen wij praktisch niets meer van Geldersweert.

Concurrentie.

Onder de bescherming van dit machtige huis nu voer al jaren tussen Elst en Ingen een voetveer.Rond het jaar 1800 evenwel had de familie Van Westreenen uit Ingen er een pontveer van gemaakt.Dit achtte Evert Jan van Neukirchen genaamd Nijven heim,de toenmalige ambachtsheer van Eck en Wiel,in strijd met zijn rechten op het veer tussen Amerongen en Wiel.Hij vreesde al te zware concurrentie met het Wielse veer! Hij zal gedacht hebben dat oude rechten zó onvergankelijk waren,dat aan zij monopolie niet getornd kon worden.Hij ging een alliantie aan met de stad Rhenen en tussen 1804 en 1809 werden over en weer meest minder vriendelijke dingen te berde gebracht.In 1809 bracht het Hof van Gelderland de kwestie bij de ministers van buitenlandse zaken ter tafel.Veerbaas Van Westreenen en Baron Van Neukirchen kwamen te overlijden,maar Judith de Leeuw vocht door en na een eindeloos geharrewar mocht deze kordate vrouw het genoegen smaken,dat haar de vergunning op het Ingense Veer verleend werd.Inmiddels was het 1821 geworden! wordt vervolgd.

MEDEDELINGEN VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN

1ste jaargang no.3. redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostadestraat 42,Kesteren.
juni 1968 A.Datema,J.v.d.Vondelstr.1,Kesteren.tel.08886-354

Het is verboden artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemmingv.d.redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

INGENSE VEER JARENLANG ONDERWERP VAN STRIJD. (vervolg)

door Adriaan P.de Kleuver.

Na de dood van heer Evert Jan van Neukirchen van Nijvenheim in 1812 volgde diens in 1784 geboren zoon Jan Gijsbert Ludolf Adriaan hem op.Tijdens het leven van zijn vader bekleedde deze opvolger het ambt van maire(d.i.burgemeester)van Eck en Wiel,Maurik en Ingen (1811 en 1812).Na de dood van zijn vader ging hij evenwel te Voorst wonen.

Brug.

Vrouwe Frederika Christina Henriëtte baronesse Bentinck woonde nog steeds als douairière van Evert Jan van Neukirchen genaand Nijvenheim op het slot Wiel.Zij bleef boedelhoudster en heeft in die kwaliteit als kwade partij het proces tegen de weduwe Van Westreenen gevoerd.Een dochter van haar huwde inmiddels met Andries van Pallandt,die eerste kamerheer was van koning Lodewijk Napoleon.Deze heeft getracht voor de familie het veer bij Amerongen rendabel te houden.Daartoe moest bij Zandwijk een brug over de Linge gelegd worden en vandaar een zandweg gemaakt worden naar het Wielse Veer.Dit veermonopolie moest met alle middelen veilig gesteld worden.Hoe men van Tiel in de provincie Utrecht moest komen willen wij nader bezien.
Men kon met wagens en rijtuigen alléén over Echteld,den Vogelenzang,Meerten,langs het Assche gat door Lienden,dan de Papestraat door naar de Rijnbandijk en zo naar Wiel.

Tegenwerking.

Andries van Pallandt was een man van groot gezag en bijzonder doortastend.Er was al in 1730 een octrooi afgegeven door het Hof van Gelderland op het verzoek van de Ridderschap van Neder-Betuwe,de ambtman en de gerichten van Tiel en Zandwijk om de zandweg te mogen leggen.De grondeigenaren vertikten het evenwel de weg door hun landerijen te laten leggen. Tot groot genoegen van de wagenvoerders en voetgangers slaagde Andries van Pallandt er ten slotte in de geërfden over te halen toestemming tot het leggen van de weg te geven. Dit was in 1820 en nóg bleef het Ingense veer hun een doorn in het oog.
Dit alles overziende mag men toch de beide kemphanen dankbaar zijn:de vrouwe van Eck en Wiel voor de weg over de Grote Brug naar Tiel en Judith de Leeuw voor de taaie volharding inzake het Ingense veer.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

B O E K B E S P R E K I N G .

Paul E.van Reijen,MIDDELEEUWSE KASTELEN IN NEDERLAND,Fibulareeks,deel 9,Uitgave C.A.J.van Dishoeck,Bussum,1965,152 pag.,31 foto's+53 fig.;prijs f.6,90,gebonden.
Dr.H.Enno van Gelder en Drs.Joh.S.Boersma,MUNTEN IN MUNTVONDSTEN,Fibulareeks,deel 35,Uitgave C.A.J.van Dishoeck,Bussum,1967,128 pag.,109 fig.;prijs f.6,90,gebonden.

INLEIDING.

Naast de bekende serie "Cultuurhistorische Boekjes" geeft de Uitgeversmaatschappij C.A.J. van Dishoeck te Bussum de Fibulareeks uit.In de eerstgenoemde serie verscheen belangrijke werkjes over tegels en majolica(door Dingeman Korf),verder onder meer boekjes over kerke-

lijke kunst,pijpen,klokken,koekplanken,glas,porselein,molens en een aantal boekjes over antiek.De Fibulareeks wordt uitgegeven in samenwerking met de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis.Aanvankelijk richtte de reeks zich in de eerste plaats tot jonge mensen,met de bedoeling om de belangstelling voor en het onderzoek van de geschiedenis te stimuleren.In de eerste nummers is dit duidelijk te merken.Hoewel de omslagen nog steeds een onveranderde opzet vermelden,is het karakter van de reeks m.i.langzamerhand veranderd en vooral de laatst verschenen delen kan men "volwassen" literatuur noemen.De reeks is daardoor nog veel interessanter en belangrijker geworden.Een aantal voor onze Historische Kring belangrijke delen wil ik hieronder gaarne in het kort bespreken.

MIDDELEEUWSE KASTELEN IN NEDERLAND,door Paul E.van Reijen.

In het "ten geleide" van Dr.J.G.N.Renaud blijkt nog duidelijk de oude opzet van de reeks. De deskundige(Renaud) leidt het boekje van de jonge onderzoeker(Paul van Reijen)in,dat deze geschreven heeft voor "de jonge garde van kasteelvrienden".Van Reijen is een jonge Amerikaan van Nederlandse afkomst.Hij heeft in Amerika vele bibliotheken onderzocht op bekende en onbekende gegevens over Nederlandse kastelen.Ook heeft hij gebruik gemaakt van het vele door Renaud verzamelde materiaal.Het resultaat van deze studie heeft hij neergelegd in het boekje "Middeleeuwse kastelen in Nederland".Dr.Renaud heeft het manuscript vele malen met Van Reijen doorgenomen.Nu doet het wat vreemd aan dat Renaud schrijft: "Want er stond zo het een en ander in,waarover we het maar niet eens konden worden.Ook nunog bevat de tekst zaken,waarmee ik allerminst gelukkig kan zijn.Vooral in zijn hoofdstuk over de zogenaamde motte-kastelen neemt de auteur heel wat voorbeelden op,die m.i. niet in deze categorie thuishoren".De lezer wordt door deze opmerkingen op zijn minst nieuwsgierig,zo niet argwanend of achterdochtig,temeer daar Renaud nergens schrijft,waarmee hij het niet eens is.

Van Reijen is er in geslaagd een duidelijk en zeer goed bruikbaar overzicht te geven van de verschillende Nederlandse Middeleeuwse kasteeltypen.Na een hoofdstuk over Karolingen en Noormannen bespreekt de schrijver de vroege burchten.Het is verrassend dat hij zoveel nieuwe ontdekkingen gedaan heeft m.b.t.een van de oudste vormen van het verdedigingskasteel,het zogenaamde mottekasteel.In navolging van goed verdedigbare hooggelegen kastelen als "De Duno" bij Oosterbeek,werden deze motte-kastelen op kunstmatig opgeworpen verdedigingsheuvels gebouwd(o.a. de burchten van Leiden,Oostvoorne en Borsele).Na de behandeling van de hierop volgende vorm van verdedigingskastelen,de ronde waterburchten,volgt een belangrijk hoofdstuk over de vierkante kastelen,waarin bekende kastelen als Wijk bij Duurstede,Muiderslot,Loevestein,Hernen en De Doornenburg aan de orde komen.In zijn studie legt Van Reijen strek de nadruk op de verandering van de vorm van het kasteel i.v.m. de zich steeds verder ontwikkelende methode van aanval en verdediging in de Middeleeuwen. Van groot belang is de verklarende woordenlijst(met tekeningen) die de schrijver achterin zijn boek heeft opgenomen.Een beknopte,provinciegewijs ingedeelde lijst van Middeleeuwse kastelen en een uitgebreide literatuurlijst bij elk hoofdstuk besluiten het boek. Het is rijk geïllustreerd met 31 fraaie foto's en vele duidelijke plattegronden en reconstructietekeningen van J.Ypey.

Naast zijn bekende werk "DE NEDERLANDSE MUNTEN"(Uitgave Het Spectrum,Aula 213,2e druk, Utrecht,1966)is het boekje "MUNTEN IN MUNTVONDSTEN",dat Dr.H.Enno van Gelder in samenwerking met Drs.Joh.S.Boersma voor de Fibulareeks heeft geschreven,onmisbaar voor iedereen die in munten geïnteresseerd is.Het boek geeft een overzicht van de voor de verschillende geschiedkundige perioden vanaf de Romeinse tijd belangrijke muntvondsten.Het is een van de laatste nummers van de reeks en duidelijk niet in de eerste plaats geschreven voor jonge mensen(zie inleiding).

In het eerste hoofdstuk Vondstmunten en muntvondsten geeft de schrijver een duidelijke inhoud van het begrip "muntvondst".Hij plaatst deze in de tijd van herkomst en verbindt daaraan een beschouwing over het in die tijd ter plaatse in omloop zijnde geld en de toenmalige waarde van de schat.Interessant zijn de conclussies over de redenen van het begraven of op andere manier verstoppen van een hoeveelheid geld in het verleden.

Allereerst worden een aantal vondsten van munten uit de Romeinse tijd behandeld,waarbij vooral die van de Haarlemmermeer 1920 en Vught 1962 opvallen.Uit de Middeleeuwen zijn

vooral bekend geworden de vondsten van Amersfoort 1894,Arnhem 1957 en Venraij 1957.Voor onze Historische Kring Kesteren en Omstreken is het interessant,dat de vondsten van Veenendaal 1928 en Culemborg 1952 uit de tijd van de 80-jarige oorlog besproken worden.Bij deze reeks hoort ook de spectaculaire vondst van Serooskerke 1966.
Na een aantal vondsten van munten uit de nieuwe tijd,volgt een zeer belangrijke lijst van Nederlandse muntvondsten.Deze volledige lijst is provinciegewijs en chronologisch(met kaarten) ingericht.Een literatuurlijst besluit het boek.Het is geïllustreerd met 100 foto's,vooral van munten.
Een ieder die wel eens met oude munten in aanraking komt(en wie komt dat niet?) kan ik dit boekje van harte aanbevelen!
In het volgende nummer van deze "Mededelingen" hoop ik nader terug te komen op de Fibulareeks n.a.v. boekjes over archiefonderzoek en heraldiek.

J.A.E.de Kleuver.

JAARLIJKSE ALGEMENE VERGADERING

Wij kunnen nu reeds onze eerste jaarlijkse algemene vergadering aankondigen.Deze zal gehouden worden begin september.Op de agenda van deze vergadering zullen o.a.staan:verkiezing definitief bestuur,vaststelling contributie en programma komend seizoen.Op deze avond zullen de heren Datema en De Kleuver een aantal kleurendia's vertonen van de Romeinse opgraving,die te Kesteren door de R.O.B.in het afgelopen voorjaar is gedaan.
Nader bericht hierover volgt.

8080808080808080808080808

AANVULLING BIBLIOTHEEK.

Voor onze bibliotheek hebben wij nog de volgende boeken ontvangen:
71. Jac Gazenbeek,De Veluwe.
72. P.C.J.A.Boeles,Friesland tot de elfde eeuw.
72. H.W.M.J.Kits Nieuwenkamp,Elseviers Encyclopedie van de Heraldiek.

AANVULLING LEDENLIJST.
per 15 juni 1968

H.J.Borgstein,B.P.110,Corhogo,Ivoorkust.

WERKGROEP "MIDDEN-EN WEST-BETUWE" VAN DE ARCHEOLOGISCHE WERKGEMEENSCHAP VOOR NEDERLAND.

In de vergadering van 21 mei j.l. te Kesteren is officieel opgericht de A.W.N.-werkgroep "Midden- en West-Betuwe".Het werkgebied van de werkgroep wordt gevormd door de Midden-Betuwe(vanaf de westgrens van de gemeenten Heteren en Valburg) en de West-Betuwe tot aan de grens met de provincie Zuid-Holland.Door het hoofdbestuur van de A.W.N. is hieraan voorlopig toegevoegd het gebied van de Bommelerwaard.
Er is een voorlopig bestuur gekozen.Als voorlopig-voorzitter,resp.secretaris-penningmeester zullen optreden de heren A.Datema en J.A.E. de Kleuver te Kesteren.De Commissie Veldwerk staat onder leiding van mevr.Ch.H.Delfin te Elst(U.).Wetenschappelijk adviseur van de werkgroep is Drs.R.S.Hulst te Amersfoort.
Het aantal leden van de werkgroep bedraagt thans 28,waaronder een aantal uit het direct aangrenzende gebied.
Wie belangstelling heeft voor de A.W.N.-werkgroep kan zich wenden tot een der redactieleden van deze Mededelingen.Zie ook het bericht in Mededelingen 1ste jaargang no2,april 1968.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

DE ROMEINEN IN DE BETUWE.

In vervolg op "De Romeinen in de Betuwe,langs de Rijn van Wijk bij Duurstede naar Kesteren",kaartblad 39 B en E(zie Mededelingen,1ste jaargang no.2,april 1968) kan ik nu vertellen dat er weer enkele aanvullende vondsten te melden zijn.Van het perceel aan de Zuidzijde van de Parkstraat te Maurik,
DE PELSHOF genaamd,kwamen we te weten,dat er zich daar nog een fundament in de grond bevindt.Hierbij moet ik waarschuwen voor z.g.fundamenten,die vaak niets anders dan brokken

baksteen zijn.Dit is iets om in de herfst te onderzoeken.In het dorp zelf bleef het zoeken naar Romeinse restanten zonder resultaat.Wel vond ik Middeleeuws potgoed aan de Rijnbandijk,bij de ijsbaan.Op de plaats waar de oudste kapel van Maurik gestaan moet hebben en waar zich nu een huis bevindt(Kapelweg) heeft men bij het opbreken van de vloer in het voorhuis een oud wegdek gevonden,bestaande uit een pakket grint,dat scherven bevatte. De mededelingen waren vaag en men heeft alleen de geglazuurde scherven bewaard en de lelijke-dus waardevolle-weggegooid.

ECK EN WIEL.Hier bevindt zich,ten westen van het dorp een terrein met Romeinse scherven. Ten zuiden,tegen het dorp aan,enkele losse vondsten.Op het plein lag in de afgeschoven deklaag voornamelijk Middeleeuws,met enkele Romeinse stukjes,waaronder terra sigillata. Dergelijke scherven lagen ook in Maurik langs de stoepranden,maar die aarde was opgebracht. en bleek,bij navraag,van het plein in Eck en Wiel te komen.In de boomgaard van Huize DE KORTENHOEF zal nodig eens geboord moeten worden op de bewoningslaag.Dit zal misschien kunnen aantonen of de Romeinse weg van Eck en Wiel hierlangs heeft gelopen naar Ommeren of wel over De Ganzert.In ieder geval vonden we op de akker bij het kerkhof,naast dit voormalige kasteel,tussen het aardewerk enkele stukjes Romeins,waaronder terra sigillata.

Bij DE VLISSING een Romeinse gesp.

Bij DE BULK,na moeizaam zoeken enkele Romeinse scherven.Mogelijk liggen hier de restanten overspoeld,op grote diepte.

INGEN,bracht als verassing,tussen al de Middeleeuwse en IJzertijdscherven ook nog wat Romeins naar voren; een klein interessant perceel.

Kaartblad 39 G.

Hier werkten we aan de zuidelijke weg naar de Waal toe.In het westen kwam de grote verrassing.

Ten Noorden van Huis MEDEL(gemeente Echteld).Overwegend Middeleeuws.Aan de westelijke wegkant vindt men op het oostelijke,hoog gelegen deel naast veel Inheems,veel Romeins aardewerk tevens aardewerk van 500-800 en Badorf,tufstenen,slijpstenen,Romeinse dakpanfragmenten en brons.Vroeger is hiervan al het een en ander naar het museum in Tiel gebracht. Ten zuiden hiervan,Huis Medel zelf,dat in de archieven vaak genoemd wordt(de heer A.P.de Kleuver)was eens gerechtshof en kerk.Het huis ligt op een lang gerekte verhoging en was oorspronkelijk omgeven door een gracht.Veertig jaar geleden vond men hier bij het bomen rooien,een fragment van een grafzerk,die door onbekende oudheidkenners als Romeins gekwalificeerd werd.Hier vonden we op de akker enkele Romeinse en Middeleeuwse scherven en kregen van de boer een daar gevonden netverzwaring mee.

HOOGBROEK,bij Echteld levert IJzertijd en Romeins op en is zeer rijk aan gegevens,zodat dit in de herfst beter bekeken moet worden.

IJzendoorn.Hier zochten we ijverig bij de nieuwbouw ten Noorden van de kerk,wat bitter tegenviel,totdat we noordelijker kwamen en twee percelen aantroffen met Romeins,IJzertijd en Middeleeuws.Humoristisch is,dat ik er attent op gemaakt werd door op een huis het woord "Woerd" te lezen,wat me van de brommer deed springen.Veel later pas zag ik boven dit woord de afbeelding van een eend.De Woerd leverde een zeer oud spinsteentje op(niet gedetermineerd).

ECHTELD,op het kerkhof om de kerk,IJzertijd,Middeleeuws en een scherfje zo groot als een vingernagel,bestrooid Romeins,wat hoop geeft op meer.Ten Oosten van IJzendoorn,aan de Heuningstraat duidelijk Romeinse bewoning.Voorts noordelijker,dat tot de fameuze Romeinse Hoge Woerd zal behoren,een Romeins-en IJzertijdperceel in de nabijheid van de Lingehoeve. In het volgende nummer meer Romeinse vindplaatsen.

Wel meld ik nog dat we veel moeite deden,om het oude kerkepad aan de Parkstraat te Maurik terug te vinden.Boringen bewezen de aanwezigheid van een dunne grintlaag van ongeveer 50 cm breed,achter de zuidelijke huizenrij gelegen.De voorkanten van de boerderijen waren daar naar toe gericht,wat bij enkele nu nog het geval is.De grote weg was er wel reeds, doch was te modderig om met zondagse kleren te bewandelen.Het grintpad was schoon en loopt regelrecht naar de oude kapel.Zou zich hier,op grotere diepte nog een Romeinse weg bevinden?Of is die steeds dezelfde als de Parkstraat geweest?

A.Meijer.
Ch.H.Delfin

OUDHEIDKUNDIG CONTACT WIJST DE WEG NAAR GELDERSE MUSEA.

De Stichting "Contact van Gelderse oudheidkundige Verenigingen an -Musea",die al meer dan tien jaar werkzaam is op het gebied van de oudheidkunde in de provincie Gelderland,deed de tweede,herziene en vermeerderde druk het licht zien van de museumgids "Gelderland bewaarde.." Aangezien de eerste druk van 1963 "uitverkocht" raakte,werd besloten tot de publicatie van een tweede,uitgebreider dan de eerste,daar nu niet alleen de oudheidkundige,maar liefst alle musea,klein en groot,in Gelderland zijn opgenomen.

Dank zij de financiële steun van het Ministerie van Cultuur,Recreatie en Maatschappelijk werk,van het Provinciaal Bestuur van Gelderland en van het Anjerfonds Gelderland kon deze herdruk,in een oplage van 20.000 exemplaren,gerealiseerd worden.

De schrijver en samensteller van de eerste druk,de bekende publicist Jac.Gazenbeek uit Lunteren,was helaas niet in de gelegenheid zelf deze herdruk te verzorgen.De bewerking nam nu de secretaris van het Gelders oudheidkundig Contact,E.J.Jansen,ter hand.Hij slaagde erin,,de nieuwe gegevens in overeenstemming met de opvattingen van de heer Gazenbeek in te voegen.

Het werd weer een populair en handig boekje,nu 56 pagina's groot.Deze geïllustreerde gids, zal er zeker toe bijdragen om het publiek over de museumdrempel heen te helpen.Liefst 48 grote en kleine oudheidkamers en musea in Gelderland worden besproken.Een overzichtskaartje geeft in één oogopslag de ligging van alle plaatsen aan,waar een museum te vinden is.

De museumgids "Gelderland bewaarde..."is gratis verkrijgbaar bij de V.V.V.-kantoren en wordt eveneens door de musea beschikbaar gesteld; echter,alleen voor serieuze gegadigden.

Na aanvraag wordt het boekje franco en kosteloos toegezonden door de secretaris van het Gelders oudheidkundig Contact,E.J.Jansen,Hogestraat 7,Dieren;tel.08330-4692.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

AANVULLING LEDENLIJST PER 15 JUNI 1968

Dagblad."De Vallei" p.a. Adriaan van Ostadestraat 10,Kesteren.

Th.J.B.Haan,Lindelaan 19,Opheusden.

MUNTVONDST

Door een inwoner van Opheusden werd een zilveren gulden gevonden geslagen in het jaar 1698.

Voorzijde:staande Nederlandse Maagd,met in de rechterhand een speer met vrijheidshoed,met de linkerarm steunend op een Bijbel,die op een sokkel staat.Het omschrift luidt:HANC TUEMUR(deze namelijk de vrijheid,verdedigen wij)-HANC NITIMUR(op deze,namelijk het geloof, steunen wij)

Kroonzijde: gekroond wapen van de Staten Generaal,waardeaanduiding 1 G,omschrift MO(neta) ARG(entea)ORD(inum)FOE(erati)BELG(ii)CIV(itas)DAVEN(triae).

Geslagen tussen 1694-1800 in alle provinciën,behalve Groningen(zeer weinig in Zeeland). 1698 ook te Deventer geslagen.Bovenvermelde gulden is daar een van.

Gewicht 10,61 gram,gehalte 0,920

A.Datema.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

VONDSTBERICHT ROMEINS AARDEWERK TE KESTEREN.

Door de heer J.van Dam werd op 12 juni 1968 de helft van een terra-sisillata bord gevonden bij de bouwput van het gymnastieklokaal aan de Nedereindsestraat te Kesteren.

De volgende dag vond hij in samenwerking met ondergetekende de andere helft.Het bordje is waarschijnlijk type Dragendorf 31(18) en heeft het stempel ONVICM.

A.Datema.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

DE SPOORWEGEN TE KESTEREN.

De voorbereiding en aanleg van de spoorverbinding Elst-Tiel.

Een reis door de Betuwe was voor het jaar 1882 niet zo eenvoudig,daar de wegen niet in een beste staat verkeerden en vooral in de wintertijd onbegaanbaar waren.In een gunstig geval kon men gebruik maken van een paard of een koets,doch veelal werden de tochten te voet gemaakt.

De ontwikkeling van het platteland bleef zodoende ver achter bij de grote steden,zeer ten genoegen van de boerenadel,de eeuwenlange heersers van de Betuwe,zij wensten van buitenaf geen inmenging in hun zaken.Geen wonder dat in de wintertijd schrikbarende armoede werd geleden in de lagere groep van de bevolking,wiens broodwinning geheel in handen lag van de boer en een enkele steenovenheer.In de winter was er,behalve de vaste arbeiders op de hoeven,praktisch voor niemand enig werk.Fruit en landbouwvruchten werden afgevoerd per zeilschip,dat alleen kon varen wanneer er wind was,hetgeen de waren niet ten goede kwam, na soms wekenlange reizen.Het jaar 1874 bracht een begin van een omwenteling.In dit jaar en het daarop volgende werden er uit het plan van de Staatsspoorwegen om een spoorverbinding aan te leggen tussen Elst en Tiel,metingen gedaan,zeer tegen de zin van de boeren, die hier tegen in opstand kwamen en de voorbereidingen tot aanleg trachtten te beletten door de opmeters van hun land te jagen en de reeds geslagen palen weer te verwijderen, daar voor hen het ontnemen van grondbezit een soort heiligschennis was.Doch de Staat der Nederlanden,die soortgelijke ervaringen had opgedaan in andere delen van ons land,regelde de onteigening der gronden wettelijk,waardoor de grondbezitters in een keer machteloos werden gemaakt.Tenminste dat dacht men,de Nederbetuwse boeren waren zeer machtig;eeuwenlang waren zij de meesters van dood en leven,hun woord was wet en wie zich daar niet aan hield,kon er zeker van zijn dat hij of uit de gemeenschap werd gestoten.Zij verboden eenvoudig de arbeiders om aan dat goddeloze ijzeren ding te gaan werken,daarbij geholpen door de plaatselijke predikanten,die beweerden dat dewereld nu zeker zou vergaan,nu het paard,dat God toch had geschapen,door de mens door een ijzeren zou worden vervangen en ook nog op zondag zou gaan rijden.Doch toen de aanleg van de aarden baan in januari 1876 begon,waren er toch vele arbeiders,die zich het voordeel van betere levensomstandigheden niet lieten ontgaan en de boerenhofsteden de rug toekeerden,waardoor de graan-enfruitoogst in dat jaar ernstig in gevaar kwam en de dominee van de kansel riep:"Wee gij afvalligen,uwe bedorven ziel vaart ter helle".Het werk aan het spoor ging ondanks waarschuwingen en dreigementen door.In het begin werd met karren en kruiwagens aan de aarden baan gewerkt,die op verschillende plaatsen vanwege de laagte moest worden opgehoogd,later werd de grond van elders aangevoerd door een lokomotief met karren.Onderwijl was men ook begonnen met de bouw van bruggen over de Linge in Opheusden en onder IJzendoorn.In Kesteren werd in dezelfde tijd een sluis gebouwd van stenen bij de batterijen om overtollig water af te voeren.In het jaar 1881 werd in de Steeg,560 meter van het tegenwoordig station van Kesteren een houten station geplaatst,dat reeds in Ressen-Bemmel had dienst gedaan.In het begin van 1882 kwamen de bruggen en de sluis gereed en werden de laatste railverbindingen aangelegd.In totaal werden er onder het gebied der gemeente Kesteren 3 bewaakte en 5 onbewaakte overwegen aangelegd.Op 1 november van dat jaar kon de exploitatie van de spoorlijn Elst-Kesteren-Tiel een aanvang nemen.Het is niet bekend of de opening met enige feestelijkheden is geschied,wel zijn er vele verhalen over in omloop,die de schrijver dezes nergens kon toetsen op waarheid.Aan de noordkant van Kesteren was de Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij op 1 maart 1876 begonnen met de voorbereiding en aanleg van een dubbelspoor van Kesteren naar Amersfoort.Deze lijn,die over de heerlijkheid Ter Lede liep,was zeer kostbaar van aanleg,gezien het hoogte verschil tussen Rhenen en Kesteren en de noodzakelijke oeververbinding over de Nederrijn,die allereerst moest worden gemaakt.De aanbesteding van de onderbouw der Brug vond plaats op 13 augustus 1879, deze bestond uit 4 pilaren en 2 steunen.Hierbij ondervond men veel moeilijkheden,in 1880 liep het werk zes maal onder water,wat een enorm verlies was,daar men probeerde op gelijke tred met de Staatsspoorwegen te blijven.In Kesteren was men reeds begonnen met deaanleg van het emplacement.Op 8 juni 1881 werd het station in Kesteren aanbesteed,dat werd gebouwd o.a. 50 meter voor het dubbelstatio en later als loods werd gebruikt.De bovenbouw der brug werd op 18 november 1881 aanbesteed en opdracht tot uitvoering daarvan gegeven aan de Gutte Hoffnungshütte Actien Verein für Bergbau und Hüttenbetrieb te Oberhausen.De totale lengte van deze brug bestond uit 531,868 meter en bevatte 3 bogen,het geheel stond onder leiding van hoofdingenieur van de Berg,de latere minister van Waterstaat,Handel en Nijverheid.

wordt vervolgd.

H.K.Budding.(Met welwillende medewerking van de directie van de Nederlandse Spoorwegen zijn de technische gegevens uit deze beschrijving aan ons verstrekt door de heer A.G.Kelder,chef archief der N.S.)

MEDEDELINGEN VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN

1ste jaargang no.4 redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostadestraat 42,Kesteren.
september 1968 A.Datema,J.v.d.Vondelstraat 1,Kesteren.tel.08886-354

Het is verboden artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemming van de redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

DE SPOORWEGEN TE KESTEREN.

De voorbereiding en aanleg van de spoorverbinding Elst-Tiel.

vervolg en slot.

Op 2 oktober 1883 was de brug gereed en werd de eerste proef op sterkte gehouden.Om 12 uur precies op die dag reden twee treinen met S.S.machines,tenders en wagens geladen met een totaal gewicht 692900 kg. de brug op,voorafgegaan door een spoorman met witte vlag,die het gevaarte naar de juiste plaats dirigeerde,voor het nemen van zakproeven door ingenieurs onder leiding van ir.Felders,later hoogleraar in Delft.
De proef werd glansrijk doorstaan en de heer Kelder verzekerde mij,dat het verhaal,dat de twee treinen zonder machinepersoneel over de brug had gereden en aan de overzijde werden opgewacht,beslist een fabel is.
Het jaar daarvoor was men ook begonnen met de overkapping bij het station in Kesteren en in de spoordijk werden twee grote tunnels aangelegd,een bij het voormalige heerlijkheid Ter Lede en een bij de Hogeweg bij het gat van de Vries.
De eerste is in de laatste oorlog verwoest door de Duitsers en niet meer opgebouwd.Verder werd er onder de dijk een tweetal sluizen aangelegd voor waterafvoer van de Oude Rijn en de Leijgraaf en een bij de Boveneindsestraat in Kesteren.
In het trajekt werden drie bewaakte overwegen aangelegd.
Voor de aanleg van de spoordijk werd het zand gebruikt uit de Laarse berg in Rhenen.
Op 18 februari 1886 werd de lijn voor het publiek opengesteld,nadat daags tevoren Zijne Excellentie van Heemskerk van Binnenlandse Zaken en Zijne Excellentie van de Berg van Waterstaat,in een salonrijtuig,met enig gevolg de opening hadden verricht.
In Rhenen was het die dag volop feest,Kesteren liet zich onbetuigd.
Die dag bracht voor vele reizigers een onprettige situatie te weeg.Als een reiziger van Dordrecht naar Amersfoort wilde gaan,moest hij in de Steeg uitstappen en vervolgens een kilometer wandelen om daar op het station van de H.IJ.S.M. een ander kaartje te kopen, waarna hij de reis kon vervolgen en omgekeerd evenzo.Vele reizigers hadden spoedig door dat de spoorbaan veel korter was om te lopen,wat in het begin door de politie niet werd getolereerd,later oogluikend toegestaan.
De toestand S.S. enerzijds en de H.IJ.S.M. anderzijds duurde vier volle jaren.
Inmiddels was het dubbelstation gebouwd met twee chefs,twee ladingmeesters en twee keer kaartjes kopen.In het oude station was deze situatie nog te zien.
Ook vroeger konden grote heren elkaar aardig dwars zitten en deze dwaze handelingen kosten onnoemelijk veel geld.
Doch Kesteren had zijn spoorlijnen en was in één klap de belangrijkste verbindingsplaats in de Betuwe geworden.De toekomst voor de gemeente lag open.
Denk echter niet dat iedereen daar onmiddellijk voordelen in zag.
De fruitkwekers begonnen aarzelend hun produkten per spoor te vervoeren,doch de toeloop van het reizigers publiek bleef in Kesteren ver onder de maat.

Niet zelden zag men in die tijd dat,als iemand een tochtje naar Tiel moest maken,hij door de gehele familie tot het station werd begeleid.
De meester op school noemde dit een gebrek aan vertrouwen in de mechanisatie,doch zijn leerlingen kregen danig met de lat,als zij in de Steeg naar een trein hadden staan kijken en daardoor te laat op school kwamen.
Ook de vroede vaderen der gemeente zagen niets in om tot fruitverwerkende industrie te komen,zij vonden het al erg genoeg dat er personeel aan het spoor werkte,wiens meningen niet strookte met hun begrippen of Gods geboden.Wie niet naar de kerk ging was een gevaarlijk mens.
In het begin was het bij het spoor een wanordelijke boel,van hoog tot laag dronk men als hotellappers en herhaaldelijk lag het personeel laveloos op het station en langs de spoorbanen.Het was heel normaal dat men jerever uit de hak van de klomp dronk en zelfs kwam het voor,dat de machinisten hun trein lieten stoppen om gauw de ingewanden even op te warmen.
Wilde men werk hebben aan het spoor of houden,dan moest men meelappen om in de gunst te blijven.Voor een maatje bleef men het maatje.
Het was danook een vaststaand feit dat het personeel met argwanende ogen werden bekeken en geschuwd als een dief in de nacht.
Een rij huizen aan de Broekdijk kreeg de eeuwige naam van "Rode Buurt" en dat toch heus niet vanwege de pannen op het dak.Gelukkig is later het drankmisbruik op een ander spoor geraakt en kwam men tot de ontdekking,dat offeren aan Bacchus,geen grotere welstand bracht.
Was in het begin de toeloop tot de treinen niet zo groot,enkele jaren later kon men aan het spoor het bijna niet meer bijbenen,duizenden mensen stapten iedere dag over en het goederenvervoer nam enorm toe,zo zelfs,dat men aan de Zwarte Weg een los-en laadplaats moest aanleggen.
Na de tweede wereldoorlog kwam de spoorlijn naar Amersfoort te vervallen en werd op de plaats waar deze lijn lag,een snelverkeersweg aangelegd,die in 1959 in gebruik genomen werd.
Door de voortschrijdende mechanisatie nam het goederenvervoer sterk af,zodat het station Kesteren-Rhenen thans hoofdzakelijk is aangewezen op reizigersvervoer.
Hoe dan ook,al heeft het spoor in Kesteren dan,behalve de veiling,geen bijdrage mogen leveren in een industrievorming,uiteindelijk heeft zij een volk vrijgemaakt van middeleeuwse opvattingen en begrippen,wat de basis is geweest voor de oergezonde gemeente van heden.

H.K.Budding.(Met welwillende medewerking van de directie van de Nederlandsche Spoorwegen zijn de technische gegevens uit deze beschrijving aan ons verstrekt door de heer A.G.Kelder,chef archief der N.S.)

Door het aanleggen van een zijlijn naar de fabrieken van RECTICEL schijnt thans het goederenvervoer per spoor zich weer in opwaartse lijn te bewegen.(Opm.van de redactie)

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

AVONTUURLIJKE LOTGEVALLEN VAN AMBTSHEER VAN ECK EN WIEL.

door Adriaan P.de Kleuver.

Oude mensen te Eck en Wiel kennen nog een merkwaardige geschiedenis van een bewoner van het reeds lang verdwenen huis Wiel.Het wonderlijke verhaal zal wel op hun lippen versterven en daarom willen wij het nog voor het nageslacht vastleggen.
Vroeger ja, toen de jongelingsschap van het dorpje.hun.jaarfeest hield,ja toen kon het gebeuren dat er een met veel verve het gerijmel van Louwerse voordroeg.Dat ellenlange stuk gezwollen poëzie was eigenlijk een draak van een gedicht.En wat erger was:het was compleet uit de duimen van het volk gezogen.Nu schuift men er het hoofd over.De vermaarde predikant-philantroop-historicus O.G.Heldring schreef eens dat het goed zou zijn als iemand het gegeven eens gebruikte als basis voor een romantisch verhaal.Maar dit,neen,dat ging te ver.
't Is een nog jong verhaal en er staat niets historisch van vast.Mijnheer Louwerse liet het in de middeleeuwen afspelen.En jonker Daem van Delen was van 1693 tot 1703 heer van de ambachtsheerlijkheden Eck en Wiel en woonde op het oude kasteel van Wiel.
Persoonlijk zie ik in hem een joviale kerel,die machtig goed met de mensen kon opschieten.
En ook ben ik er van overtuigd dat deze goedige lobbes met zijn rode haardos,als hij in de oude herberg van Eck een pint bier dronk met de smid,de wagenmaker en de jager,zijn fantasie wat al te veel heeft laten domineren in zijn levensverhaal.

../..

In die tijd ontstond het wondere verhaal van Robinson Crusoë en was dát nu niet iets om die eenvoudige dorpsbewoners wijs te maken?Hij wordt in de legende,die zich rond zijn figuur ontwikkelde,juist steeds voorgesteld als een fijne vriend van gewone mensen.Zij hielden allemaal veel van hem. hij hield niet van al die deftigheid.En vooral dat laatste blijkt uit de ongecompliceerde wijze van rechtspraak die hij als heer van Eck en Wiel voorstond.
Van bevoorrechting van zijn stand blijkt nooit iets.Zo zijn er óók nog in onze dagen. En daarnaast stierlijk vervelende adelijke venten.Net als toen.Wij willen dan eerst het verhaal van Daem van Delen tot Laer vertellen zoals dat nog heden door het volk verteld wordt en daan zijn doopceel lichten.

ADAM VAN DELEN WAS EEN EDELMENS MAAR NAM HET MET DE WAARHEID NIET ZO NAUW.

"Op het slot Wiel,dat dicht bij de Rijn gelegen was,woonden eens twee zusters en een jongere broer.De zusters waren trots op hun afkomst en de broer was de eenvoud zelve.Op een avond zagen zij hem vanuit de ramen van het rijtuig tussen het volk voor de herberg staan met een grote pul bier in de hand en een arm rond de schouder van de doppssmid.Dát deed de emmmer overlopen;hij móést en zóú van hun voorvaderlijk goed verwijderd worden.Op een kwade dag reisde één van de zusters naar Rotterdam en zocht contact met een scheepskapitein die op Indië voer.Voor veel goud wilde deze scrupuleuze man de broer Adam wel meenemen en hem onderweg op een onbewoonde kust aan wal laten zetten.Thuis zei ze peoslief: "Jongen,je wordt binnenkort meerderjarig en vóór je de moeilijke taak van ambachtsheer gaat vervullen mag je een fijne grote reis maken:helemaal naar Indië".De ogen van Adam glinsterden.Há, dát was een buitenkansje! Hij hield van het avontuur.Het addertje onder het gras bemerkte hij niet eens.Er gebeurde evenwel iets geheel anders.Een razende orkaan dreef het schip naar de rotskust van Afrika en het sloeg te pletter tegen een verraderlijke klip.De gehele bemanning kwam om in de kokende golven.Alléén Adam wist een losgeslagen luik te bemachtigen waarop hij de onbekende kust naderde.Met uiterste krachtsinspanning sleepte hij zich landinwaarts en vond een grot die hem bescherming bood.Op een dag,dat hij ging jagen op antilopen trof zijn oor bij een kreek waar hij wilde drinken een hevig gesis,gemengd met een angstig gehijg en gekreun.Behoedzaam sloop hij naderbij en zag hoe een reuzenslang bezig was één omstrengelde jonge leeuw dood te drukken.Wat een geluk dat hij zijn ponjaard nog bezat! Met een welgemikte slaag sloeg hij de slang de kop af en het roofdier was weer vrij.Toen pas bedacht Adam dat hij zelf in gevaar gekomen was.Edoch...de leeuw kwam wankelend overeind,liep op hem toe en begon zijn handen te likken.Zo begon een vriendschap tussen mens en dier die zeven lange jaren zou duren.Op een goede dag voer een Engels schip voorbij en begon Adam de aandacht op zich te vestigen.Er werd een boot uitgezet,maar de zeelieden deinsden terug bij het zien van de gebaarde man op het strand,die daar stond naast een geweldige leeuw.Eén van de mannen was een Hollander en kwam uit Tiel en deze vroeg wie hij was.Na de kennismaking gingen de mannen naar het schip en kwamen terug met de boodschap dat wél Adam aan boord mocht komen,maar de leeuw moest achterblijven.Dat was voor onze goede vriend een grote teleurstelling.Maar hij zwom toch naar de boot en toen deze koers zette naar het schip zagen de mannen hoe de leeuw zich ook te water begaf en meezwom.De zeilen werden gehesen en over de reling gebogen zag Adam hoe zijn trouwe makker na een hopeloze strijd voor zijn ogen verdronk.Aangekomen in de Engelse haven gaven goede mensen hem kleren en ook geld om naar Rotterdam terug te keren.Arm en berooid zette hij daar voet aan wal.Hij moest een schipper zien te vinden die hem als knecht aan boord mee wilde nemen de Rijn op.Maar niemand had hem nodig en het verhaal van die haveloze man geloofde niemand.Zo zwierf hij dagenlang rond en leed honger.In een straatje nam hij bij een bakker een brood weg,maar dat zag net nog een schoutenknecht.Tegen de lenige en gespierde Adam kon deze het niet opnemen en zo kwam de jonker buiten de stad,,waar een voerman hem meenam naar Schoonhoven en daar was wel een schipper die hem mee naar Wiel wilde nemen.Bij het oude veerhuis ging hij van boord en stapte de gelagkamer binnen.Niemand herkende hem.Boven dx dijk uit zag hij de toren van het slot Wiel liggen.Adam vroeg wat dat was.En toen kreeg hij van de waardin het trieste verhaal te horen van hun jonge ambachtsheer die op zee omgekomen was.Met bevende stem vertelde een oude vader hoe de zusters met ijzeren hand regeerden en hoe de pachters uitgekleed werden.Een bezoeker liet zich ontvallen:"Hadden wij onze goede heer Adam van Delen nog maar,want die was rechtvaardig".Toen stormde een man naar binnen die opgewonden uitriep:"Een zeeman uit Tiel heeft vertelddat ze heer Adam meegenomen hebben van de Afrikaanse

Kust en dat hij op weg naar huis is".Maar dát geloofden de mensen van Wiel niet.De vreemdeling zei toen:"Vrienden ik ben het".Ontzet staarden de mensen hem aan.Hoop flikkerde in hun ogen.Zij boden aan de zusters van het kasteel te halen en bij hem te brengen.Maar Adam wilde er zelf heen gaan.Waar de afrit naar het kasteel lag stond onder aan de dijk het huis van de oude valkenier.Daar ging hij heen en maakte zijn schouder bloot.De oude zag daar een grote moedervlek en hij jubelde het uit:"Gij zijt mijn heer".Ook de schout kwam en begroette hem onderdanig.Maar heer Adam sloeg hem joviaal op de schouder,waarop alle dorpelingen hem de hand kwamen drukken.En op het huis Wiel?Daar bemerkte men nog niets,want de zusters hadden het véél te druk met zich zelf.Ze waren voorbereidingen aan het treffen voor de bruiloft,want ze zouden juist gaan trouwen met de jonkers Van Broekhuizen uit Tiel.De schout klopte aan en de jongste deed open.Ze zag de reusachtige man staan en herkende hem niet. "Zo zusje",begon heer Adam,"daar zijn we dan".Zó hevig schrok ze dat ze met een slag de deur voor zijn neus dicht sloeg en daar stondenze dan buiten.Resoluut ontkleedde heer Adam zich en zwom de gracht over naar een achterpoort,die hij forceerde en voor de ogen van het volk het kasteel binnenging.En zie!Over de brug reed een rijtuig weg met beide zusters er in.Ze namen de benen.Nog dezelfde dag had in de kerk van Eck en Wiel de installatie van jonker Adam vam Delen als ambachtsheer plaats.En toen hij overleden was hebben zijn diepbedroefde onderdanen hem op zijn laatste gang door de lange dreef naar het dorp vergezeld,waar hij in het koor van de kerk in de grafkelder van het huis Wiel werd bijgezet".
En de historie?Dit hopen we u in het volgende nummer mede te delen.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

MUNTENVONDST TE RAVENSWAAY.

Door de heer J.W.Knegtjens werd te Ravenswaay een munt gevonden,die door het Koninklijk Penningkabinet aldus werd geïdentificeerd:
Het is een schelling van de stad Nijmegen uit het jaar 1691.
Voorzijde:Wapen van Nijmegen,jaartal 1691 en waarde 6 stuiver.Moneta Argentea Civitatis Noviomagensis.(Zilveren munt van de burgerij van Nijmegen).
Keerzijde:Ruiter;Concordia Res Parvae Crescunt.(Kleine dingen groeien door eensgezindheid). Gevolgd door Morenkop,muntmeesterteken van Dr.Gerard van Harm.
Deze munten zijn helemaal niet zeldzaam en zijn in de prijslijsten op f.10,--genoteerd.

A.Datema.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Inlichtingen gevraagd.

Mogelijk weet een van onze lezers de herkomst van de naam SPIJTENBURG.Vermoed wordt,dat de naam Spijtenburg iets te maken heeft met de naam van een boerderij te,of in de onmiddellijke nabijheid van het dorp Echteld.Bij familieonderzoek heeft de heer S.de Wijer te Bussum de naam Frederiks van Spijtenburg aangetroffen,die geleefd heeft ± 1740 te Echteld. Mocht iemand hem kunnen helpen zo wordt hij verzocht dit aan de redactie van het mededelingenblad te melden.Bij voorbaat hartelijke dank.

A.Datema.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Vondst Romeins schip te Kapel Avezaath.

Bij het maken van een zandput bij de Rijksweg te Kapel Avezaath werden resten aangetroffen van een,vermoedelijk Romeins,schip.Dank zij de opmerkzaamheid van een lid van dewerkgroep Midden-en West-Betuwe werden de bevoegde autoriteiten er van op de hoogte gesteld.Zo werd dan op 21 augustus j.l. onder leiding van de heer L.P.Louwe Kooijmans,verbonden aan het Rijksmuseum van Oudheden een gedeelte van het schip geborgen.Helaas een gedeelte,daar de werkzaamheden aan de zandput het niet toelieten alles te bergen.Met belangstelling wachten we op het resultaat van het onderzoek van dit schip.Ondergetekende en enige leden van de Historische Kring Kesteren en Omstreken gingen na afloop van de berging nog eens een kijkje nemen.Dank zij de dragline-machinist,die ter plaatse nog werkzaam was,en op ons verzoek nog een paar keer de bak van zijn machine door de plaats,waar het schip had gelegen,haalde,kwamen nog verdere restanten van het schip boven.Wat ons opviel was wel de enorme dikte van het verkoolde hout en de gaafheid van de talrijke spijkers,die er nog in zaten.Vermeldenswaard is nog,dat de heer van Dam nog een soort hakmesje vond,dat nu een plaatsje heeft gekregen in de vitrines van de Historische Kring Kesteren en Omstreken te Kesteren.

A.Datema.

JAAROVERZICHT VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN VAN 25-10-1967 tot 10-9-1968.

Door enige amateur-historici werden in de zomer en de herfst van 1967 in Kesteren en omgeving een aantal onderzoekingen en opgravingen gedaan,voornamelijk op Prinsenhof te Kesteren.Mede naar aanleiding van het grote aantal vondsten en het historische belang van Kesteren en omgeving besloten zij een aantal mensen uit te nodigen voor een vergadering,om te komen tot de oprichting van een historische vereniging.

In de vergadering van 25 oktober 1967 werd opgericht de "Historische Kring Kesteren en Omstreken".De Kring stelt zich tot doel,door bestudering van de bodem,van vondsten en archieven en door middel van museumbezoek en lezingen een onderzoek in te stellen naar de geschiedenis van Kesteren en omgeving,vanaf de prehistorie tot heden.Tijdens de vergadering gaven zich 14 personen op als lid en zij droegen per persoon f.5,-- bij ter bestrijding van de eerste onkosten.Aanwezig waren ook mevrouw Heijenga van het museum Flehite te Amersfoort en de heer Groen,van de Planologische Dienst Utrecht,van wie bij de voorbereiding en de oprichting van de Kring veel medewerking werd ontvangen.

Als bestuursleden werden gekozen de heer A.Datema(voorzitter) en de heer J.A.E.de Kleuver (secretaris-penningmeester).

De eerste activiteit van de Kring was een bezoek op 31 oktober 1967 aan het museum Flehite en de restauratieafdeling van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

Na verkregen toestemming van de R.O.B. werden op zaterdagmiddagen in november de opgravingen op Prinsenhof voortgezet.

Op zaterdag 2 december 1967 werd een schervenmiddag gehouden.Er werden voornamelijk vondsten van Prinsenhof gesorteerd en gedetermineerd.Bij de bestudering van de vondsten was steeds drs.R.S.Hulst,als provinciaal archeoloog van Gelderland verbonden aan de R.O.B. te Amersfoort,behulpzaam.

Op 15 januari 1968 werd officieel bericht ontvangen van het gemeentebestuur van Kesteren, dat de O.L.Prinses Marijke School door de Kring gebruikt mag worden voor diverse activiteiten,zoals het houden van lezingen en het tentoonstellen en opslaan van vondsten.Het gemeentebestuur stelde f.85,--beschikbaar voor de aanschaf van een vitrine.

Door het lid de heer M.K.Scholten werd deze vitrine op zijn bekende vakkundige manier gemaakt.

Op 23 januari 1968 hield drs.R.S.Hulst van de R.O.B. een lezing met kleurendia's over de opgravingen uit de Bronstijd,die onder zijn leiding in het cunet van de Rijksweg bij Dodewaard zijn gedaan.Van de 37 personen die aanwezig waren,gaven zich enige op als nieuw lid.

Een aantal leden bracht op 10 februari 1968 een bezoek aan de prehistorische en de historische afdeling van het Gemeentemuseum in Arnhem.

In februari verscheen nummer 1 van de "Mededelingen van de Historische Kring Kesteren en Omstreken".

De heer A.H.Kok uit Hardinxveld-Giessendam,bestuurslid van de werkgroep Lek-en Merwedestreek van de A.W.N. hield op 28 februari 1968 een lezing met dia's over de opgravingen uit de Bronstijd te Molenaarsgraaf,die gedaan zijn door het Museum van Oudheden te Leiden. Aanwezig waren 18 leden en de heren Ir.W.H.Kam en W.N.Tuyn van de werkgroep "Nijmegen en Omstreken"van de A.W.N.

In februari werd door enige leden een groot aantal vondsten gedaan uit de Romeinse tijd in de bouwput van het gymnastieklokaal aan de Nedereindsestraat te Kesteren,en vooral ook op het sort daaruit.Vele van deze vondsten zijn thans nog voor bestudering bij de Rijksdienst in Amersfoort,maar zullen zo spoedig mogelijk weer terugkomen in Kesteren,voor permanente expositie in de vitrines van de Kring.

Mede naar aanleiding van deze vondsten werd door de R.O.B. een opgraving gedaan in de bouwput van het dorpshuis te Kesteren.Ook daar werd de Romeinse woonlaag aangetroffen en werden vele vondsten gedaan.

In maart nam een aantal leden contact op met de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland,om te komen tot de oprichting van een archeologische werkgroep in de Betuwe.Op 21 mei 1968 werd onder leiding van de heer A.H.de Kok,hoofdbestuurslid van de A.W.N. opgericht de Werkgroep"Midden-en West-Betuwe" van de A.W.N.Deze werkgroep zal geheel zelfstandig

werken,maar in nauw contact met de Historische Kring.
Het aantal leden bedraagt thans 41 en 3 huisgenootleden.

Kesteren,september 1968.

J.A.E.de Kleuver.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

AANVULLING LEDENLIJST PER 7 SEPTEMBER 1968.

Nieuwe leden.
Centrale Commissie voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen,Nieuwe Hoogstraat 17, Amsterdam-C.
S.M.van Ommeren,Rijksstraatweg 158,Elst(U.)
Mevr.Heijenga,Schumannstraat 25,Amersfoort.
Bedankt.
A.Meijer te Rhenen,wegens vertrek naar elders.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

GELDERS OUDHEIDKUNDIG CONTACT BIEDT AMATEUR-HISTORICI DE HELPENDE HAND.

In de komende winter organiseert het Contact Gelderse Oudheidkundige Verenigingen en -Musea voor de vierde maal ten behoeve van amateur-historici een cursus in het Rijksarchief te Arnhem.
Zij,die de plaatselijke en regionale historie gaan beoefenen,kunnen lessen volgen in het lezen van oud schrift en voorgelicht worden over de bronnen en methoden van het historisch onderzoek.Deze lessen worden meest door archivarissen gegeven.Bij voldoende belangstelling wordt ook in Geldermalsen een cursus gegeven in het lezen van oud schrift voor beginners.
Voor gevorderde cursisten en verder voor ieder,die belangstelling heeft voor geschiedenis wordt een reeks voordrachten in het vooruitzicht gesteld onder de titel "Grepen uit de bestuurs-en rechtsgeschiedenis in Gelderland":lessen over grondbezit en de daaraan verbonden rechten en lasten in vroegere tijden,over het leenstelsel,over bestuurs-en rechterlijke instellingen in Gelderland en over het Kadaster.Verder staan een extra-les over de ontwikkeling van het alfabet en de vertoning van documentaire films over de Slag om Arnhem op het programma.
Belangstellenden kunnen zonder verplichting tot deelname het cursusprogramma aanvragen bij de cursusleider,

E.J.Jansen,Hogestraat 7,Dieren; telefoon 08330-4692.

Vondstbericht uit Meteren,gem.Geldermalsen.

Bij grondwinning voor de aanleg Rijksweg 15-de bovengrond bestaat uit klei en zandige kleiwerd op één plaats van beperkte omvang,in zeer donkere klei,een groot aantal fragmenten van ongestempelde Romeinse dakpannen gevonden.
In deze donkere bewoningslaag kwamen ook beenderfragmenten,een ijzerfragment,houtskool en aardewerkscherven voor,aangetroffen op een stortplaats na bulldozerbewerking.
Op een belendende akker in het oosten kwamen enkele scherven van ruwwandig Romeins aardewerk voor.
Op hogere delen van het terrein viel bij boringen geen Romeins niveau waar te nemen,wel in de zuid-west hoek van het noordelijk aangrenzende perceel op een diepte van 0,40-0,50 m. beneden het maaiveld(op 75 m. afstand van de vindplaats)
Slechts één scherfje is inheems en de rest Romeins,waaronder twee terra-sigillata fragmenten type Dragendorf 27 en een terra-sigillata fragment type Dragendoff 35/36,alsmede enkele stukken terra nigra.
Datering:eind Iste,begin IIde eeuw.

Nieuws-bulletin K.N.O.B. aflevering 3,maart 1968.
R.O.B.Amersfoort.(R.S.Hulst).

o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o

MEDEDELINGEN VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN

1ste jaargang no.5.
october 1968

redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostadestraat 42, Kesteren.
A.Datema,J.v.d.Vondelstr.1, Kesteren.tel.08886-354

Het is verboden artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemming v.d.redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ANONTUURLIJKE LOTGEVALLEN VAN AMBTHEER VAN ECK EN WIEL.(vervolg)

door Adriaan P.de Kleuver.

En de historie.

Een mooi en spannend verhaal,zo u gemerkt zult hebben,maar wat is daar nu wel van wáár?! Laten wij er de archieven eens op na slaan.Want er is een Daem van Delen heer van Eck en Wiel geweest.In de volksmond werd hij heer Adam genoemd.Hij werd te Otterlo-toen nog Ten Aenstoot genoemd-geboren en overleed op het huis Wiel in 1703.Hij was de zoon van Evert van Delen tot Laer en Johanna van Broechuysen,vrouwe van Eschoten,die de dochter was van Daem bij Anne de Cock van Opijnen.Deze Evert van Delen tot Laer was Richter van Arnhem en Veluwezoom en later burgemeester van Harderwijk.Door zijn slappe houding bij de caputilatie van Arnhem in 1672,waardoor het leger van Lodewijk de Veertiende zonder slag of stoot de stad kon binnenmarcheren werden hem bij het herstel van de provincie in 1675 geen regeringsambten meer verleend.In 1680 overleed hij en ook zijn zoon Claes,die in zijn plaats burgemeester van Harderwijk geworden was.De zoon Albert was al in 1658 overleden en een andere zoon-Brand-werd in 1693 bij een duel te Breda doodgeschoten.Allen waren ongehuwd. Over bleven de zusters Seina en Anna Elizabeth én onze jonker Adam,die dus in feite naar zijn grootvader Daem van Broeckhuysen ook Daem Heette.Zijn moeder had twee broers,Diderik en Wilt van Broeckhuysen,die te Tiel belangrijke regeringsposten bekleed hebben.Samen kochten zij de ambachtsheerlijkheden Eck en Wiel en omdat zij kinderloos stierven kregen de kinderen van hun zuster de heerlijkheden in bezit.De zusters hebben het gehele bezit daarop zonder meer geschonken aan hun broer Daem van Delen tot Laer.De overdracht werd op het huis te Wiel gezegeld en getekend.Seina van Delen was gehuwd met heer Otto van Wijhe tot Egteld,die woonden op het prachtig gerestaureerde kasteel Wijhenburg te Echteld;Anna Elizabeth met haar neef Albert van Delen tot Lent,heer van Lent bij Nijmegen.Daem van Delen is nooit gehuwd geweest en stierf kinderloos te Wiel(1703).Hij ligt inderdaad begraven in de kerk te Eck.Toen in 1693 de oom Diderik overleed werd hij officieel heer van Eck en Wiel.De zusters van Daem hebben op buitengewoon eerzame wijze daartoe bijgedragen.Geen spoor van haat en ongenoegen dus.

Twee verhalen.

Waar komt dat onzinnige verhaal dan vandaan?De zusters zouden met hun ooms gaan trouwen! De feiten waren anders.De zusters zouden hellevegen geweest zijn! In feite waren zij heel lief voor hun eenzame broer.En dat verhaal dan?Was die Daem van Delen dan zo'n fantast! 't Kan! Mogelijk heeft hij zijn onderdanen dat fantastische Robinson Crusoë-achtige verhaal op de mouw gespeld.Maar die mensen kenden de ware toestand toch?En nu vermoed ik,dat hier twee verhalen door elkaar gehaald zijn.Een echt verhaal,dat een vroegere heer van Wiel-een Van Panthaleon-beleefd heeft(een oude legende dus) en Adams verhaal uit zijn jeugd,al dan niet voorgevallen,dat de volksmond opengebroken heeft.'t Is allemaal overlevering,want eerst in 1839 heeft dominee O.G.Heldring het voor ons opgetekend uit de volksmond.

In 1840 werd het oude slot Wiel gesloopt.Alléén de verlandende gracht ervan is overgebleven.En de volksoverlevering heeft onsdan dat prachtige volksverhaal nagelaten.Want hoe het ook mag zijn,het is een fantastisch verhaal en dan moeten wij maar denken in twee betekenissen:mooi en bizar.Maar mooi in de eerste plaats.In ieder geval de moeite waard om het te leren kennen en..... te onthouden.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Nieuwe catalogus van topografische kaarten.

Bij de topografische dienst te Delft is verschenen een nieuwe catalogus van de door deze dienst uitgegeven topografische kaarten,aangevuld met een overzicht van diverse door andere instellingen uitgegeven kaarten.De catalogus vermeldt de wijze van uitgave,de prijs der bladen,de nummers van de kaarten op de bijgevoegde bladwijzers en geeft ook kaartvoorbeelden.
Voor historisch onderzoek van een plaats of een klein gebied is het meest geschikt de topografische kaart op de schaal 1:25.000.Deze kaart verschijnt in ongeveer 370 bladen voor geheel Nederland in kleurendruk,maar ook als schetskaart in grijsdruk.
Voor een groter gebied kan men beter de kaart 1:50.000 gebruiken.Deze verschijnt in 110 bladen,eveneens in kleurendruk en in grijsdruk.
De meest geschikte kaart voor thuiswerk is de ongevouwen uitgave en voor veldwerk de op linnen geplakte gevouwen uitgave.De mogelijkheid bestaat een aantal kaarten aaneengeplakt te bestellen.Het gebied van de Historische Kring Kesteren en Omstreken komt op de kaart 1:50.000,nummer 39 Rhenen,west-en oostblad aaneengeplakt.
Belangrijk is ook de bodemkaart van Nederland,schaal 1:50.000,uitgegeven door de Stichting voor Bodemkartering te Wageningen.Deze kaart verschijnt in kleurendruk,gevouwen,met toelichting in hoes.Verschenen zijn ongeveer 10 bladen.Blad nummer 39 Rhenen west en oost is in bewerking.
Vermeld moet ook nog worden de topografische kaart 1:10.000(als schetskaart in grijsdruk) en hoogtekaart van Nederland,schaal 1:10.000;van de laatste kaart is een aantal bladen verschenen.
De catalogus is verkrijgbaar bij de Topografische Dienst,Westvest 9 te Delft,door storting of overschrijving van f.1,50 op postgironummer 103010.Door het losbladigesysteem kunnen de aanvullings- en wijzigingsbladen,die aan de koper van de catalogus steeds toegezonden worden,gemakkelijk ingevoegd worden.

J.A.E.de Kleuver.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

JAARVERGADERING HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN.

Op dinsdag 10 september 1968 hield de Historische Kring de eerste jaarlijkse algemene vergadering in de Prinses Marijke School te Kesteren.
Na het openingswoord van de voorzitter,de heer Datema,gaf de secretaris-penningmeester, de heer De Kleuver,een overzicht van het eerste verenigingsjaar(zie Mededelingen 1ste jaargang no.4,pag.5-6) en een financieel overzicht.De balans over het afgelopen jaar vertoont een klein batig saldo.
Bij de bestuursverkiezing is het bestuur uitgebreid tot 3 leden.Nieuw bestuurslid werd Mej.A.H.Meijlink te Wageningen.
Na gezamenlijk overleg werd de contributie voor het jaar 1968-1969 vastgesteld op f.7,50, huisgenootleden f.3,75.
Bij de bespreking van het programma voor het komende seizoen kwamen diverse suggesties van de leden naar voren.
De pauze werd bij het gebruikelijke kopje koffie weer in geanimeerde stemming doorgebracht.Na de pauze vertoonden de heren Datema en De Kleuver een aantal kleurendia's van de werkzaamheden bij de Romeinse opgraving in de bouwput van het dorpshuis te Kesteren.
Over de resultaten van de opgraving was nog niet veel te melden.Als deze te zijner tijd bekend zijn,zal hierop,wellicht in samenwerking met Drs.R.S.Hulst van de R.O.B.te Amersfoort(leider van de opgraving),nader worden teruggekomen.
Aanwezig waren 20 leden.

De secretaris,J.A.E.de Kleuver.

CONTRIBUTIEBETALING.

Ingaande het nieuwe verenigingsjaar(september 1968) heeft de Historische Kring Kesteren en Omstreken een eigen bankrekening bij de Coöp.Raiffeisenbank Kesteren-Opheusden,kantoor Kesteren,Hoofdstraat 8,postgironummer van de bank 886843.De contributie à f.7,50,huisgenootleden f.3,75,kan voldaan worden door storting of overschrijving van dit bedrag op deze rekening,onder vermelding van "contributie 1968-1969.De contributie kan ook tijdens een vergadering worden voldaan.

De penningmeester,J.A.E.de Kleuver.

-o-o-o-o-o-o-o-o-

AANVULLING LEDENLIJST PER 23 SEPTEMBER 1968.

Nieuw lid:Mej.A.Verwoert,Dalwagen 71,Dodewaard.

-o-o-o-o-o-o-o-o-

Romeinse bewoning aan de Nedereindsestraat te Kesteren.

(zie ook mededelingenblad no 2.)

In februari j.l. werd aan de zuidzijde van de Nedereindsestraat,ten westen van de oude dorpskom,een bouwput gegraven.In de uitgeworpen grond werden door leden van de Historische Kring Kesteren en Omstreken talrijke overblijfselen aangetroffen van bewoning uit de Romeinse tijd.Bij verkenning van de deels weer gevulde bouwput (33x16 m) kwamen vele sporen vankuilen en greppels aan het licht.Opvallend was een 3,5 m breed grachtspoor,dat van noord naar zuid over een afstand van 16 m was aangesneden.In het profiel vertoonde zich het Romeinse maaiveld op een diepte van 0,50 m als een zwak afgetekend vegetatieniveau, de afsluiting vormend van een zandige stroomgrond.Dit is op zijn beurt door een Middeleeuws kleipaket afgedekt.De bewoning moet vrij lang geduurd hebben;zij begintin de 2e helft van de 1ste eeuw en duurt tot eind 2de eeuw,mogelijk zelfs tot in de 3de eeuw.
Onder de terra sigillata vormen zijn aanwezig:Dragendorf 18/31,27,29,33,35/36,37 en 46.
De volgende stempel werden genoteerd:BOV(...)(Drag.31),CELSINVS F in rondstempel(Drag.33), CLEMENS F (Drag.33) en TRITVS F.Alle stempels zijn 2e eeuws.
Tegenover de overweldigende hoeveelheid Romeins ceramiek,neemt het inheemse aardewerk een bescheiden plaats in,Hierbij wordt in enkele gevallen schelpgruis als verschraling aangetroffen.Dit is ook van andere plaatsen in het noordelijk rivierengebied bekend.Van de talrijke dakpanfragmenten draagt één een stempel VIX(...),ongetwijfeld betrekking hebbend op een vexillatio van de Exercitus Germanicus Inferior.Tot de vondsten behoren naast de overige soorten Romeins ceramiek,vele ijzerfragmenten waar onder een pijlpunt en een gedeelte van een ketting.Verder brokken huttenleem en talrijke beenderresten.Een proefputje aan de op ca. 70 m afstand gelegen westrand van het perceel leverde overeenkomstige vondsten op.Vermeldenswaard zijn hier enkele fragmenten van Romeins vensterglas.
In april werd ca. 50 m noordwest van genoemde bouwput(voor een gymnastiekzaal) een 12 x 9 m grote put gegraven voor de uitbreiding van een Openbare ULO-school.De bodem bleek hier strek verstoord,maar ook hier wijzen de vondsten op lange bewoning.Naast de oostwand van de gymnastiekzaal wordt een dorpshuis gebouwd,waarbij door de R.O.B.een onderzoek kon verricht worden,dat de volgende gegevens opleverde:
De bewoning manifesteerde zich in een groot aantal greppels,welke ten dele als open greppels hebben gefunctioneerd.Deze zijn noordzuid en oostwest georiënteerd.Een smalle noordzuid lopende greppel vormde de afsluiting van het bewoningsareaal aan de oostzijde.De vondsten dateren de sporen in de periode tweede helft eerste eeuw tot en met eerste helft tweede eeuw.Het schijnt,dat het inheemse aardewerk geleidelijk aan belang heeft ingeboet en wellicht in de loop van de tweede eeuw geheel is verdrongen.De te determineren terra sigillata vormen zijn:Dragendorf 18/31,27 en 37.Gevonden werd het stempel OF.IVCVN,La Graufesenque,eerste eeuw.De samenstelling van de vondsten wijkt af van die der overige vindplaatsen.De bewoning uit de tweede helft eeuw en later ontbreekt hier volledig.Ook is het dakpanmateriaal zo goed als afwezig.De beschrijving van het vondstmateriaal van G.J.BRENKMAN(1909-1910),Bijdr.Gelre 15,1912,593-609)bleek juist.

Nieuws-bull.K.N.O.B.,afl.6.,juni '68.R.O.B.Amersfoort.(R.S.Hulst).

DE PPINS VAN ORANJE IN KESTEREN .

door H.K.Budding

In het jaar 1572 werd de nood der bevolking van Kesteren hoog.Telkens kwamen troepen Spanjaarden de Waal over en van Tiel om plundertochten te houden.
Tiel was nog steeds spaansgezind.
In dat jaar trok de prins met zijn leger door Kesteren en Ochten naar Buren en zuiverde het van de benden.Groot was de vreugde bij het volk en de papen trokken in allerijl de Waal over.Velen vestigden zich voor goed in Druten,Horsen en Leeuwen.
Ook de laatste pastoor van Kesteren poetste de plaat.Zijn naam zou Petrus geweest zijn, doch dit hebben wij niet kunnen bevestigen.Doch de Spanjolen kwamen herhaaldelijk terug, meestal vergezeld van de poepen en roofden wat ze konden.
Op de grens van Kesteren en Ochten in het Kamp vielen bij een van deze tochten vele doden en ook aan de Waal vonden slagen plaats.
In 1576 keerde graaf Floris terug naar Ter Lede als een vroeg oud geworden man.Hij liet het huis grondig restaureren,vestigde er een flinke krijgsmacht in en toefde er nadien veel.In dat zelfde jaar begon men de aanleg van de zogenaamde batterijen en in Opheusden met de Spanjerdsdijk of vrije dijk.De burgemeesters van Tiel komen op Ter Lede hun aanhankelijkheid betuigen aan Oranje.Er is een jarenlange strijd met de Spanjolen.In het jaar 1591 kreeg Kesteren inkwartiering van de Engelsen.Hier hebben zij weinig plezier van gehad.
In 1600 trekt weer een prins van Oranje door Kesteren en vervolgens door de Betuwe om het van Spanjolen te zuiveren,doch telkens keren deze veelal in ongeorganiseerde benden terug.
In dat jaar blijken er in Oudewaard nog veel wolven voor te komen.Voor elke gevangen wolf betaald Drossaerd Nikolaas van Brakel op ter Lede 25 gulden.Een welp wordt beloond met 10 gulden.Een hele som in deze tijd.De voorwaarde was evenwel,dat zij op het goed Ter Lede gevangen waren en vele stoere mannen trokken naar het bos om het grove geld te verdienen.
Namen als Nijhoff-Schenkhof-Neerbos-van der Meer en van Kesteren kwamen in het wolvenregister voor.
Nog eenmaal zien we een heer van Ter Lede terug in de geschiedenis,toen deze als overste zich onderscheidde bij het beleg van Maastricht in het jaar 1632.
Langzaam liep de oorlog tegen Spanje ten einde.Kesteren heeft hier ruim zijn deel van gehad.Later kwamen weer vele families der pepen terug.Zij werden weer in de gemeenschap opgenomen,doch gereserveerd.Nog hoort men de scheld-of bijnamen uiten op hun nageslacht.
Doch het leven ging door.Er kwamen meer boomgaarden en het bos werd ontgonnen.In 1672 werd Kesteren bezet door de Fransen.In het notulenboek van Oudewaard lezen wij daarover:
"In den jare 1672 zijn deze landen met de Fransen Coninck in oorloghe geraekt en hebben desselos coquitiên(veroveringen) zodanig toegenomen dat binnen weinige dagen het bovenste quartier van Gelderland gantsch verwonnen was.En bij Schenkenschans den Rijn gepasseert (door verraad van de veerman) en de Betuw ingebroken,en ons den 6-den juny overheerst; soodat wij neffens andere van den 1sten August 1672 tot den 1sten Decembris 1673 contributie hebben moeten betalen(soort belasting),en hebben deselbe Francen,de Heere sy danck, ons den 17 Aprilis 1674 wederom verlaten.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Vondstbericht Andelst gemeente Valburg(zie ook Mededelingenblad no 2 blz.4.)
Op het kerkhof op de woerd van Andelst is bij het delven van een graf een zo goed als gave schaal van aardewerk gevonden,daterende uit de vóór-Romeinse IJzertijd.Waarschijnlijk komt de schaal uit het oud-oppervlak onder de woerdophoging.

Nieuws-bull.K.N.O.B.,afl.5, mei '68.R.O.B.Amersfoort.R.S.Hulst.

oooooooooooooooooo

BUURTSCHAP MEDEL HAD EENS EIGEN KASTEEL EN RECHTBANK

door Adriaan P.de Kleuver.

Steven van Delen werd bij zijn huwelijk heer van Medel en Latenstein.

"Medel,nee nooit van gehoord",zullen velen zeggen.De Betuwnaren kennen de buurtschap beter als Meêl,een rustiek plekje in het Betuwse land,waar men tot voor kort slechts kon komen langs de stille weg van de Prins Bernhardsluis naar Echteld.Vanuit de trein zag men een

klein groepje huizen en boerderijen liggen.Nu slingert zich er het brede grijze lint van de nieuwe provinciale weg door.Eens kende Medel een roemrucht verleden.Toen stond er een kasteelachtig huis en een eigen kerk.Heel beroemd was in vroeger eeuwen ook de Medelse rechtbank,die in rang gelijk stond met die van Maurik.Wie zich niet kon verenigen met de uitspraak van de plaatselijke schout,kon in Medel beroep aantekenen en via deze rechtbank zelfs zijn zaak voorleggen aan de claringsbank te Kesteren.Anno 1968 zal men tevergeefs zoeken naar een kasteel,waar deftige landjonkers de scepter zwaaien.De kerk is geloopt en voor de rechtbank staat niemand meer terecht.

De buurtschap Medel,dat nu een stil en vredig onderdeel is van de gemeente Echteld,werd al genoemd in 1076 toen Giselbertus de Medela in deze omgeving woonde.Bekend is dat een zekere Rudolf van Medelen er in de dertiende eeuw zijn bezittingen had.Veel later werd het huis Medel bewoond door leden van het Gelderse riddergeslacht Van Delen.

Daaronder komt een belangrijk man voor,Steeben van Delen,in 1727 te Druten geboren.Op de ridderecedul van het kwartier van Nijmegen vinden wij hem ingeschreven.Achtereenvolgens werd hij benoemd tot heemraad in de Neder-Betuwe en van de Lingestoel.Als gesubstitueerde ambtenaar heeft hij enige tijd in het huis Appelenburg onder Ochten gewoond.In 1755 huwde hij met Johanna Helena van Zutphen,de dochter van de predikant van Ochten.Daar werd hij al direct ouderling van de gereformeerde gemeente(hervormde kerk).Aan deze geschiedenis is iets vreemds.Was zij een weduwe?Doordat zij het huis Medel bewoonde werd Steven van Delen bij zijn huwelijk heer van Medel en Latenstein.In 1760 verhuisde het gezin naar de bezittingen onder Echteld,waar Steven ook al weer direct als ouderling werd bevestigd en ook namens zijn schoonouders de beschikking kreeg over de bekende vicariegoederen,die aan de kerk te Echteld zijn verbonden.Van zijn zes kinderen volgde Jan Hendrik van Delen,de oudste hem als heer van Medel en Latenstein op.Sedert 1793 was hij ook heer van Druten en van de Lakenburg bij Wamel.Omdat zijn drie kinderen te Tiel werden geboren,moet hij wel in deze stad hebben gewoond,maar hij overleed te Koudekerk bij Leiden.De erfgenamen hebben de goederen Medel en Latenstein na zijn dood in 1830 publiek laten verkopen.

Zijn dochter Maria Wilhelmina werd vrouwe van de Lakenburg.In de kerk te Echteld trouwde zij op 31 juli 1829 met haar neef Johan Caspar Ferdinand van Delen,een hooggeplaatst officier in het Pruisische leger,de latere burgemeester van Doveren bij Aken.Dit is de laatste grote gebeurtenis geweest die zich op het kasteel heeft afgespeeld.Later zijn zij weer naar het vaderland teruggekeerd,maar verkozen het stadsleven boven het verblijf op het platteland.In 1872 overleed Johan C.F.van Delen te Tiel.Hun zoon Jacob Jan Hendrik van Delen heer van de Lakenburg en burgemeester van Wamel en Leeuwen werd op 10 augustus 1881 gerechtigd-en alle nakomelingen na hem-de titel baron te voeren.Vol trots wees de koster van de hervormde kerk te Wamel mij op de fraaie grafsteen tegen het koor van de gedeeltelijk gerestaureerde kerk te Wamel.

Letterlijk niets rest meer van het oude huis te Medel.Toen het wegens bouwvalligheid,kort na de verkoop in 1830 werd gesloopt,kwam omstreeks 1845 de klok van Medel in het torentje van de hervormde kerk te Elst te hangen.Het is niet helemaal zeker dat die klok te Elst van het kerkje van Medel of van het huis van die naam afkomstig was.De besetters hebben Elst haar klok ontstolen en daarmede is iedere herinnering aan het huis Medel verdwenen. Het randschrift van die klok zou ons beslist uit de droom hebben geholpen.

Dat de buurtschap een eigen kerkje heeft gehad,bleek al uit het voorgaande.Ik bedoel niet de kapel aan de Waalbandijk die in de buurtschap Ooij heeft gestaan.Die werd al in 1459 genoemd,toen Frederik en Herman van Wijhe tot Egtelt gildebroeders waren van de Onze Lieve Vrouwe-vicarie in de kapel van Ooij.Deze bestaat ook al lang niet meer.Dat Medel een eigen kerkje rijk is geweest,blijkt wel uit een geschil dat Nicolaas Crauwel en Christiaan Bongaerts nog in 1724 hadden over het beheer van "de vicariegoederen Sint Autonif en Sint Cunerae,toebehorende tot de kerk te Meel".En op zijn vroegst is er dan in 1400 sprake van zekere Jorde(of Jordaen),bastaard van Wijhe(tot Egtelt)die pastoor van de kerk te Mil was. Over de tijd daartussen heb ik niets betreffende de kerk van Medel kunnen vinden.Het is derhalve niet uitgesloten dat het een kapel geweest is,die aan het huis Medel verbonden was, een soort slotkapel dus.Uit de Gelderse Leenregisters blijkt voorts nog dat dat kasteel ook Huys Medesteyn(1693) werd genoemd,terwijl het op de kaart in "Tegenwoordige Staat van Gelderland"(1741)staat aangeduid als Mell.Mil en Mell zullen voorzeker antecedenten hebben met de dialectische uitspraak Meêl.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

AARDEWERK VAN MEDEL.

In 1967 en 1968 deed mevr.Ch.H.Delfin te Elst(U.) een groot aantal oudheidkundige vondsten, hoofdzakelijk van aardewerkscherven,op een bouwlandcomplex aan de Breede Steeg,ten noorden van 't Huis Medel in de buurtschap Medel bij Echteld.Dit complex ligt op de plaats waar in vroeger eeuwen bewoning is geweest van de toen veel grotere en belangrijkere buurtschap. Op 21 september 1968 stelde een aantal leden van de werkgroep Midden-en West-Betuwe van de A.W.N. een nader onderzoek in op dit schervenveld.Ook nu weer werd een groot aantal oppervlaktevondsten van aardewerkfragmenten gedaan,waarvan er ongeveer 140 zijn opgenomen in de verzameling van de Historische Kring Kesteren en Omstreken.Deze scherven geven een goed overzicht van het aardewerk dat ter plaatse gevonden kan worden.De oudste keramiek is uit de Romeinse tijd,de jongste uit de 16e-17e eeuw.Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste vondsten.

ROMEINS AARDEWERK.

Terra sigillata.
Randfragment van een leeuwenkopschaal,Drag.45,met ongeveer de helft van de leeuwenkopversiering.Door de vrij onduidelijke vorm van de versiering moet deze schaal beschouwd worden als een laat type.
Een bodemfragment.
Enkele wandscherfjes.
Geverfd aardewerk.
Een randfragment van een dikwandige pot.
Gladwandig aardewerk.
Een randfragment van een platte schaal.
Idem van een wrijfschaal.
Een aantal wandfragmenten van kruikamforen.
Belgische waar.
Een wandscherf van een dunwandig kommetje van terra nigra met fijne radstempel versiering.
Een randfragment van een oranje-rood kelkvormig bakje met gegolfde versiering.
Ruwwandig aardewerk.
Een aantal rand-,wand-en bodemfragmenten van potten.
Keramische bouwfragmenten.
Een aantal fragmenten van dakpannen en van tegels.
Inheems aardewerk uit de Romeinse tijd.
Een randfragment van zwart aardewerk met horizontale streepversiering.Een wandscherf van bruinachtig aardewerk met versiering van vingertopindruksels in opgelegde rand.

FRANKISCH AARDEWERK.

Ruwwandig aardewerk.
Een bodemfragment van vroeg grijsachtig zeer ruw aardewerk.
Een aantal bodemfragmenten van late kookpotten.
Een randfragment van een kookpot met naar binnen gebogen rand.
Een wandscherf vab dunwandig aardewerk met radstempelversiering.
Gladwandig aardewerk.
Een wandfragment van zeldzaam reliëfbandaardewerk met versiering van vingertopindruksels, Badorf,8e-9e eeuw.
Een aantal fragmenten van reliëfbandaardewerk met radstempelversiering op banden,Badorf, 8e-9e eeuw.
Een aantal rand-en wandfragmenten met radstempelversiering,o.a.van tuitkannen,Badorf,8e-9e eeuw.
Een wandscherfje met radstempel-en verfstreepversiering,Badorf,9e eeuw(invloed van Pingsdorf)
Inheems aardewerk uit de Frankische tijd.
Enkele fragmenten

Wegens plaatsgebrek wordt dit artikel van J.A.E.de KLEUVER in het volgend nummer vervolgd.

redactie.

MEDEDELINGEN VAN DE HISTORISCHE KRING KESTEREN EN OMSTREKEN

1ste jaargang no.6. december 1968

redactie:J.A.E.de Kleuver,Adr.van Ostafestraat 42,Kesteren.
A.Datema,J.v.d.Vondelstraat.1,Kesteren.tel.08886-354

Het is verboden artikelen of gedeelten ervan over te nemen zonder toestemming v.d.redactie.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

AARDEWERK VAN MEDEL.

door J.A.E.de Kleuver.

vervolg van het artikel in ons vorig nummer van october 1968.

Middeleeuws aardewerk.

Fragmenten van Pingsdorfaardewerk,o.a.wandscherven met verfstreepversiering(900-1200).
Een tweetal oren van schenkkannen met een weinig geelachtig glazuur(1100-1200).
Fragmenten van Limburgs aardewerk,o.a.wandscherven van grijsachtig hardgebakken aardewerk met streepversiering van ijzerengobe(1300).
Rand-en wandfragmenten van vroege en late kogelpotten(900-1400).
Enkele scherven van Duits steengoed met zoutglazuur(1400).

16e en 17e EEUWS AARDEWERK.

Enkele scherven van rood aardewerk met geel en bruin glazuur aan de binnenzijde.

J.A.E.de Kleuver.

Bij een bezoek op 12 oktober 1968 aan bovengenoemd schervenveld vond de heer A.Datema een bodemfragment en en een wandscherf van een Romeinse terra sigillata wrijfschaal(met halve leeuwenkop)

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

EEN OCHTENAAR NAM DEEL AAN DE TOCHT NAAR RUSLAND IN 1812.

In 1855 werden door J.de Vletter te Opheusden de herinneringen van Van Dodewaard,krijgsgevangene in Rusland gedurende 1812,'13 en'14,te boek gesteld.De lust om wat van de wereld te zien,was oorzaak,dat Van Dodewaard,toen hij een dienstplichtig nummer trok,zich alleen zorgen maakte,dat hij bij de zeemacht zou worden geplaatst.Dat gebeurde niet.
Na te Arnhem te zijn gekeurd en voorlopig ingedeeld,vertrok zijn groep in september 1811 naar St.Omer en in december begon de mars naar het oosten.
Ieder soldaat torste aan bewapening,voedsel,enz. een gewicht mee van 50 à 60 pond.De dagelijkse marsen waren 5 à 8 uur lang,met om de 5 dagen een rustdag.Na een mars van 5 uur volgden militaire oefeningen gedurende 2 uren.
Soldij herinnerde Van Dodewaard zich niet ooit te hebben ontvangen.Groot was het verlies aan paarden.De onafzienbare kudden vee en Karavanen van Karren,die in Polen waren buitgemaakt,gingen ook spoedig te gronde.Doch ook onder de soldaten was de strefte groot.De opgewekten en de onverschilligen sloegen zich het beste doorheen.Ernstig klaagt hij verder over de toestand der wegen in Polen en Rusland.

Wie zich wilde handhaven,moest steeds meer tot plundering zijn toevlucht nemen en als hij niet in de voorhoede marcheerde,de buit steeds verder terzijde van de route zoeken.
te veel in de achterhoede,om deel te nemen aan de slag bij Smolensk,zag Van Dodewaard alleen de gruwelijke tonelen op het slagveld,enige dagen later.Plunderend en brandstichtend ging het verder,minder bevreesd voor de tsaristische keurtroepen,dan voor de kozakken.Hun onverwachte aanvallen hadden iets schrikaanjagends,al waren hun wapenen ook primitief.
Van Dodewaard maakte kennis met hen,toen zijn compagnie plotseling werd overvallen.Het geringe verzet was spoedig neergeslagen en onder zware mishandelingen werd ieder uitgeplunderd,de meesten tot op het hemd.Daarna werden alle gevangenen snel opgedreven.Dagenlang duurde de tocht.Onderweg zag men ook grote karavanen der bevolking,die op last der regering uitweken voor de invaller.
Nadat een poging om te ontsnappen was gestraft met een hagelbui van slagen,slaagde een tweede,nu met een lotgenoot uit Coblenz,beter.Wekenlang zwierven ze rovend rond.Geleidelijk vormde zich een talrijke bende van zulke zwervers.Ook het slagveld aan de Moskwa zag Van Dodewaard in alle verschrikking en weldra sloeg hij z'n bivak op in Moskou,waar plundering weer het bestaan verzekeren moest.Steeds verder trok men daartoe buiten de stad.
Toen de bende bij zo'n gelegenheid gereed stond met grote buit naar de stad terug te keren, werd ze door kozakken en boeren overvallen en opnieuw marcheerde Van Dodewaard aan de zijde waar de klappen vielen.
Hoewel de winter was ingevallen,ondernam hij weldra weer met z'n vroegere makker een poging tot ontsnapping.Ze gelukte ook ditmaal en opnieuw begon een leven als rover,waarbij de nachtelijke sneeuwval hun spoor bedekte.Toen ze echter overdag op roof uitgingen verried hun spoor hun schuilplaats en werden ze weer gevangen genomen.Tot hun geluk waren ze ver zuidwaarts afgedwaald,waar de bevolking niet door Napoleons inval tot wraak was geprikkeld en hen voor gewone dieven aanzag.
Ze werden per slede naar Jaroslaw gevoerd,waar ze in de gevangenis belandden en een traktement genoten van 12 centen daags.Dit werd hen uitbetaald op een kantoor,waar onze landgenootzich een tijdlang verdienstelijk maakte,door gestraften de hun toegekende portie slagen met een bundel berketwijgen te geven.Vervolgens diende hij een Duitse apotheker als winkelknecht en daar de administratie der overheid niet al te nauwkeurig was,wist hij zijn dagelijkse toelage te behouden.Evenals de andere krijgsgevangenen genoot hij veel vrijheid van beweging,leerde de taal spreken en leefde geheel als een Rus.Z'n slaapplaats was danook op een oven en elke week bezocht hij het openbare dampbad.Na enige tijd werd hij oppasser bij een Frans officier,met wie hij,toen de volgende winter naderde,naar Saratow aan de Wolga week,waar de koude minder fel was.Hier werd hij havenarbeider en vervolgens knecht bij een Duitse tapper en logementhouder.
Toen in de zomer van 1814 de krijgsgevangenen naar hun land konden terugkeren,had hij veel lust te blijven.Doch toen het laatste konvooi werd gevormd,sloot hij zich er toch bij aan. Het waren meest zwakken en gebrekkigen die per as werden vervoerd door daartoe gepreste boeren.Dat pressen had voor de leiders het voordeel,dat zij de kosten van het volle aantal marsuren declareerden,terwijl hun uitgaven veel lager waren.
Te Koningsbergen ontvingen de vrijgelatenen nieuwe kleren,doch de behandeling door de Pruisen was overigens veel slechter,dan die bij de Russen.Op de tweede Kerstdag 1814 marcheerde Van Dodewaard,na een reis van vijf maanden,Berlijn binnen,op 20 januari 1815 bereikte hij Arnhem,twee dagen later Amersfoort.Hij ontmoettte hier een landgenoot,die ook in Jaroslaw had vertoefd en nu voor Indië had getekend.Van Dodewaard achtte het welletjes en besloot zijn zweftocht,althans voorlopig,te beëindigen.Over Wijk bij Duurstede en Tiel bereikte hij op dezelfde zolen,die hem sinds Jaroslaw hadden gedragen,Ochten,waar zijn komst het gehele dorp op de been bracht.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

DE VERDWIJNENDE BETUWE.

Op dinsdag 29 oktober 1968 werd voor de Historische Kring Kesteren en Omstreken door de heer F.M.N.Hattink,adjunkt-direkteur van de Chamotte Unie N.V. te Geldermalsen een lezing met dia's gehouden over"De verdwijnende Betuwe".Deze lezing werd door een 25 tal leden bijgewoond.De heer Hattink liet aan de hand van verschillende door hem zelf vervaardigde dia's zien,wat er zoal in de Betuwe verdwenen is,of gaat verdwijnen,zoals o.a.verschil-

lende rouwgebruiken,typen boerderijen,hooibergen,het gebruik van wilgenteen voor diverse zaken,vele soorten boerewagens en mooie dorps-en stadsgezichten.Het was een zeer interessante lezing,waarvan we alleen maar betreuren,dat niet meerdere leden deze bijwoonden. Ze hebben wat gemist.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-

A.Datema.

DE KERK VAN IJZENDOORN.

(naar een artikel an "De Betuwe" van 24 mei 1935)

Het centrum van godsdienstig leven in het zuid-westelijk deel der Neder-Betuwe was oudtijds Echteld,waarvan bekend is,dat het in de 12de eeuw een geestelijken hof bezat,waarover de kerkelijke overheid van het bisdom Utrecht voogden aanstelde met de titel van advocaat. Als zodanig wordt in 1178 genoemd Rudolfus,advocatus te Echelte,getuige bij de erfenisdeling van Godfried van Rhenen,de vader van de gelijknamige bisschop van Utrecht.Later berustte het hoogste geestelijk gezag over Echteld bij het Kapittel van Oud-Munster te Utrecht, dat nog in 1581 de tienden onder echteld aan de heer van die heerlijheid verpachtte.
Het tegenwoordige kasteel te Echteld zou gebouwd zijn ter plaatse,waar tot in het laatst der 13de eeuw een klooster heeft gestaan.
In de zuidmuur van de bestaande kerk te Echteld treft men metselwerk aan van voor de 11de eeuw,tufsteen met keien in onregelmatig verband,zoals aan de kerk te Andelst.Het overige dateert uit de 13de eeuw met uitzondering van het 5/8 gesloten koor,dat in de 15de eeuw gebouwd is.De zware tufstenen toren,die omstreeks 1834 onverwachts instortte,is in 1835 vervangen door de thans nog bestaande toren van baksteen.Van dit oude gevaarte werd,evenals van de toren van Dodewaard en Elst,verteld,dat het een wachttoren uit de Romeinse tijd geweest was.
Ouder dan deze kerk waren de kapellen te Ooy,een kilometer oostelijk van Tiel,en te Medel, 2½ kilometer noordoostelijk van Tiel.De eerste is spoorloos verdwenen,de overblijfselen van de laatste hebben nog tot in het laatst van de vorige eeuw gediend als koetshuis van het Huis te Medel,waaraan de Medelsche Straat tussen Tiel en Echteld haar naam ontleend heeft.Ook te IJzendoorn stond een kapel,die door de pastoor van Echteld bediend werd.
Het was op 6 april 1384,dat Wouter,heer van IJzendoorn,ridder,en zijn zoon Willem in plaats van deze kapel er een parochiekerk stichtten.De stichtingsbrief van de parochiekerk te IJzendoorn werd door Dr.J.S.van Veen in het Rijksarchief te Arnhem ontdekt en gepubliceert in het"Archief van het Aartsbisdom Utrecht",deel XXVII,blz100 e.v.
De lezer kan dan de oorspronkelijke tekst vinden;wij bepalen ons tot onderstaande feiten daarin genoemd.
Wouter en Willem van IJzendoorn verklaarden deze kerk niet alleen te stichten ter ere Gods, "schepper hemelrijcx",Maria,"zijne gebenijden moeder","Sinte Catharina" "ende voorts alle Godts heijligen" en tot uitbreiding van de godsdienst,maar ook,"omme groote nootsaeke wille".De kerk te Echteld toch,"die tot noch toe onse carspelekercke geneest heeft",ligt op zo'n grote afstand van"onser capelle tot Isendoorn",dat het dikwijls voorgekomen is,dat "onse ondersaten"stierven zonder gebiecht te hebben en zonder van de H.Sacramenten voorzien te zijn.Jonggeborenen overleden,"ongekerstent",ongedoopt."Oock om andere noodsaecken", die evenwel niet genoemd worden en waarschijnlijk op naijver van de IJzendoornse op de Echteldse heren berustten-hadden de heer Wouter en Willem met toestemming van de proost van Oud-Munster en van de heer Johan,pastoor te Echteld,besloten"onze capelle 't Isendoorn" tot een parochiekerk te verheffen.Op de nieuwe kerk zouden verschillende lasten komen,die op een kapel niet drukken,en daarom schonken zij haar verschillende renten en goederen:

1. 50 pond jaarlijks uit 7 morgen lands op den Honick(Heuning);
2. 16 pond jaarlijks uit een rijswaard;
3. 3 pond 's jaars uit de IJzendoornse goederen van heer Wouter;
4. 6 pond 's jaars uit een akker te Oy door wijlen Jan van Malsen prebende voor de pastoor aan de kapel te IJzendoorn geschonken;
5. 10 schillingen 's jaars uit de hofstede van Jan van Hoften;
6. hetzelfde bedrag uit de hofstede van Coenraad Maessoon,welke som indertijd aan de kapel te Ijzendoorn geschonken was als prebende voor de pastoor;
7. 4 pond 's jaars uit het land,geheten Westeringen;
8. 32 pond weiderenten uit het Kleine Geerke in het Broek;

9. 5 pond uit het goed van de proost van St.Peter te Utrecht;
10. 16 pond 's jaars krachtens een rechtersbrief van Jan van der Melen(?);
11. 4 pond 's jaars uit vier morgen in het Broek;
12. de rente van 50 pond gereed geld,gegeven als een prebende voor de pastoor aan de kapel te IJzendoorn;
13. een oud schild 's jaars uit de Groote Geer van Willem van IJzendoorn en wel tot de dag dat hij 11 oude schilden ter belegging aan de nieuwe kerk zou geschonken hebben.(Men ziet hieruit,dat het geld toen duur was.Willem geeft hier een rente van 9 1/9 %.

Heer Wouter en zijn zoon verzoeken de bisschop van Utrecht zijn goedkeuring aan dit besluit te hechten en de kerspelkerk van IJzendoorn te geven een Kerkhof,een "kersdom"(christenheid,parochie),doopvonten en alle rechten,die"een kerspelkercke" behoort te hebben.
Heer Wouter en zijn voorvaderen hebben steeds gehad het collatierecht van de kapel te IJzendoorn en hij verwacht,dat de bisschop hem en zijn nakomelingen in dat recht ten opzichte "der nieu karcke" bevestigen zal en bepalen,"dat dat kerspel van Isendoorn soo lang ende breet desen als de heerschap ende t'Isendoorn bekomen heeft ende sich strecken".
Door de oprichting van de nieuwe parochiekerk zal de pastoor van Echteld een deel zijner inkomsten derven,Daarom worden hem in de stichtingsbrief enige renten en goederen geschonken,een schenking ook vastgelegd in de brieven te dezer zaken gewisseld met " den proost, deken ende capittel der kercken 't Oudemunster 't Utrecht".
Reeds twee dagen later,8 april 1384,bevestigde bisschop Floris van Wevenlinckhoven de beschikkingen,ten opzichte van de IJzendoornse kerk getroffen.
Zoals uit de volgende beschrijving,ontleend aan de "Voorloopige lijst der Monumenten",deel IV,blz.118,blijkt,is de bouw eener nieuwe kerk met spoed ter hand genomen.
"De Ned.Herv.Kerk(voor de Hervorming toegewijd aan den H.Johannes den(Dooper)(deze heilige wordt in de stichtingsbrief niet genoemd),,in 1384 tot parochiekerk verheven,een uitwendig wit gebouw,hersteld in het tweede kwartaal der 18de eeuw,na stormschade in 1714(inde nacht van maandag 26 februari om 10 uur),bestaat uit een schip(1ste kwartaal 15de eeuw),waartegen aan den zuidkant een portaal(1ste kwartaal 16de eeuw) aangebouwd is,een 5/8 gesloten koor (laatste kwartaal 14de eeuw) en een baksteenen toren (1ste kwartaal 15de eeuw).De kerkmeubelen zijn uit de 17de eeuw en 18de eeuw,twee zilveren bekers uit 1765 en de klok uit 1526.Wij twijfelen aan de juistheid van het laatste jaartal.De voorlopige "Lijst"is van 1917.In deel III(1900)van de Bijdragen en Mededeelingen van "Gelre",blz.165 e.v.heeft de kundige en nauwgezette G.J.Brenkman te Lienden,een bijdrage geschreven over het gieten van de torenklokken te IJzendoorn en Echteld.Hijzegt daarin o.m.:
"In het dorp IJzendoorn was in 1754 een nieuwe klok noodig.Toen hingen daar twee klokken in den toren,een groote en een kleine,waarvan de groote gebarsten was".Hij laat dan volgen de voorwaarden der aanbesteding van het gieten eener nieuwe groote klok door Alexius Petit, klokkengieter te Someren.Zij moest 1500 pond wegen,een speling van 50 pond min of meer was toegestaan.Na de oplevering bleek ze 1517 pond te wegen.De kosten van het ophangen der klok kwamen voor den gieter,die een garantie moest verstrekken van een jaar en zes weken.
Zolang zou de gebarsten oude klok,zwaar 1221 pond,onder in de toren blijven hange.

wordt vervolgd.

G.J.BRENKMAN,1834-1922.

Door de opgravingen te Kesteren in 1967 en 1968 zijn ook de opgravingen van G.J.Brenkman in 1909 en 1910 weer in het middelpunt van de belangstelling gekomen.
In een krant van 1936 vond ons lid Ir.G.A.Baron van Till onderstaand bericht.

DE SMID TE AALST.

te midden van zoovele berichten over brand in boerderijen werd ik enkele dagen geleden getroffen door het bericht over den grooten brand te Aalst,waardoor niet alleen de geheele hofstede,doch ook de daaraan verbonden smederij eene prooi der vlammen werd.
Die smederij werd vroeger bewoond door:"De Smid van Aalst".
Dat was Geurt Jan Brenkman.Die hofstede en dus ook de smederij waren,zooals we zeker weten, sedert ongeveer 1750 het bezit der familie Brenkman,die er steeds het smidsvak uitoefende.
Ook Geurt Jan,die in 1834 geboren werd,was daar mr.Smid.

Bijna tot aan zijn dood in 1922,op 87-jarigen leeftijd was hij dagelijks nog bezig in zijn smederij,ofschoon hij sedert tientallen jaren alleen nog voor goede bekenden,als hulp,wel eens 't een of ander repareerde.
Want andere bezigheden namen hem in beslag,n.l.de studie der oudheidkunde.En wat hij daarin bereikte door zelfstudie,door een ijzeren geheugen,dat kunnen zeer vele,op oudheidkundig gebied,vooraanstaande personen in den lande getuigen.
Ook de Oudheidkamer te Tiel,waarvan hij een der opzichters was,getuigt nòg van hem.
Maar uren ver in den omtrek bleef hij bekend als"de Smid van Aalst",dien men uit verre dorpen in den omtrek kwam halen om b.v.de toorenklokken te repareren.
Doch moest men iets meer weten over de geschiedenis der Betuwe,ook dan ging men naar "den Smid van Aalst",die de beste Betuwe-Kenner van zijn tijd was.
Toen ik jaren na zijn dood op eene tentoonstelling van munten een Romeinsch gewicht toonde en er bij vertelde,dat dit uit Aalst kwam,was het prompte antwoord van een der comité-leden:dat was dan natuurlijk van den Heer Brenkman.
En nu is de eeuwenoude hofstee verdwenen uit de Betuwe.
Maar de herinnering zal blijven voortleven aan "den Smid van Aalst",Geurt Brenkman,den man die niet alleen zeer bekwaam was in zijn vak,doch die door onvermoeide studie zulk een uitgebreide kennis vergaarde op oudheidkundig gebied.

W.C.Brenkman.
20 october 1936.

In de prijscatalogus "Nederland en het Nederlandsche Volk",uitgegeven door J.L.Beijer's Antiquariaat te Utrecht in 1908,vond ons lid J.A.E.de Kleuver een rekening ten name van "Weled.Heer G.J.Brenkman,Lienden",gedateerd 1-2-1909.De heer Brenkman had uit deze catalogus de volgende drie boekwerken besteld:

F.Seelheim,Verslag omtrent een geologisch onderzoek in de Betuwe,'s-Gravenhage 1883
N.C.Kist,De Heenensche Kunera-legende,Amsterdam,1858.
C.J.C.Reuvens,Korte beschrijving en plan der Romeinsche bouwvallen onder Voorburg, Leijden,c.a.1830

Totaal voor een bedrag van F.2,30 + F.o,15 porto!

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

ALARM IN DE MARS.

door H.K.Budding.

Daar waar thans De Bossche Dreef vriendelijk en gemoedelijk tussen akkers en boomgaarden droomt van weleer,daar was het in de Middeleeuwen een waar onheilsoord.Omzoomd door grote bossen was het toen een smalle kronkelweg,waarover de boerenvan de Oude Rijn en Leijgraaf, 2 maal per jaar hun vee dreven naar de markt.Behalve troepen wolven,huisden er soms ook menschen,wier gestalte geen daglicht kon velen.Op de wolven werd weliswaar vaak gejaagd,ter Lede gaf er grof geld voor,daar zij soms slachtingen aanrichtten onder het vee,doch de tweeënige rovers waren steeds spoorloos.
Bijna niemand waagde zich in het donker in de Oudewaard te pad,daar men niet zeker was van leven,geld en goed.
En de schout met zijn rakkers,het laagste uitschot van het volk,grepen er nooit een. Zij waren doodsbang voor de weerwolven,die een mens zo maar het vel afstroopten.(Weerwolven waren ballen lichtgas uit het moeras,naar later is vastgesteld),en ook vele andere bezwaren werden aangevoerd.Die bezwaren waren,van de ene kroeg naar de andere sjouwen om hun buik vol te drinken van het geld der jaarloners.(De knechten kregen hun loon op marktdag uitbetaald).Op zo'n marktdag moesten de boeren hun buidel zelf maar verdedigen en als hij huiswaarts keerde,was hij vergezeld van vele potige kerels.De marktdag in october 1578 was ten einde.Men hoorde het gejoel van de dronken knechten en meiden van verre.Zij trokken door de straten van het dorp,op zoek naar ruzie met bewoners uit andere dorpen.
O,wee als een vreemde(vreemdeling) werd gesnapt met een meid uit eigen dorp.Hij kreeg als dank vele tekenen in het gunstigste geval,niet gelden bleef hij eeuweig.
In de herberg van Jan Gartzoon is het behoorlijk druk en een koopman uit het Sticht,die

deze dag goede zaken had gedaan,deed zijn best boven het rumoer uit te schreeuwen,zeer tot ongenoegen van een stel jonge kerels.een bierkan in zijn gezicht geworpen,dorst hij zowaar terug te gooien.Even later verliet de man,steunend en met blauwe ogemn de taveerne en sloeg haastig de weg in naar Verhuizen(Tussen Lienden en Ingen).
Boer Vonck van den Tollenburgh,die wat verlaat was,repte hem na,daar hij,al was het maar een kramer,liever gezelschap had door die donkere bossen.
Doch hoe hard hijnde kistjes man naliep,des te harder begon deze te lopen,blijkbaar dacht hij te worden nagezeten.
Op ter Lede hoorde Vonck een harde schreeuw en hoewel hij niet bang van aard was,huiverde hij.Snel liep hij de plek voorbij en sloeg op een draf de Bossche Dreef in.Weer hoorde hij een schreeuw van een mens in doodsnood en stond stil.Een huilende wolf riep hem van verre tegen.
Plotseling grepen vele handen hem beet en hij hoorde een stem zeggen:"Dat is hem mannen,sla hem neer".Hij verzette zich hevig en beet een der aanvallers in de duim.Een klap op zijn hoofd deed zijn weerstand breken en versuft moest hij toelaten,dat zijn buidel hem werd ontroofd en zijn belagers er snel vandoor gingen.
De boerin van de Tollenburgh ongerust over 's mans uitblijven,zond hem enige knechten tegemoet en redde zijn leven.De sterke boer was weer spoedig ter been en samen spoedden zij zich naar den Tollenburgh.Slapen deed hij die nacht niet,waar had die stem ooit meer gehoord?

<u>De rakkers grijpen in.</u>

De andere ochtend ging boer Vonck,zodra het licht was op weg naar de Scholters in Kesteren. Hij huiverde toen hij de plek voorbij kwam,waar hij was neergeslagen enzag overal sporen van de aanvallers.Schijnbaar was een der rovers met zijn wambuis,in zijn haast om weg te komen,in een doornstruik gehaakt,daar een smal reepje van de ruwe stof aan een tak hing. Boer Vonck stak het in zijn zak,wie wist zou de Schout kunnen helpen met het opsporen van de daders.Nog wee van de klapsloeg hij de kruisweg in over ter Lede.Bij de gracht stonden enige krijgsknechten en twee rakkers naar iets te kijken.Naderbij gekomen zag hij een man liggen met een rapier in zijn borst en herkende in hem de "marskramer"."Dat was dus die schreeuw",gonsde het Vonck in het hoofd."Ha boer ,daar weet gij meer van",begroette hem een der rakkers,"daar gij gisteravond,naar men ons verteld heeft,zijn gezelschap hebt gezocht"."Man loop heen",verweerde de boer zich,"dacht je dat ik een mens doden zou,bovendien kon ik hem niet eens inhalen"."Vertel dat de kat maar,boer,men heeft op 't kasteel hem duidelijk horen schreeuwen,en er was niemand andersdan jullie tweeën te pad.Ik wed,, dat de scholtus ordineer jou de bandjes aandte doen,en het er wel uitkrijgt".
En tot zijn maat,"houdt hem stevig vast,hij mag ons niet ontglippen".Doch de boer gaf zich niet zo gauw gewonnen.Hij gaf de man,die hem had aangesproken een flinke draai onde oren, doch de krijgsknechten van ter Lede benoeiden zich ermede en spoedig joegen zij met de zweep de zwaargebonden man voort naar het schoutenhuis op het marktplein.En waar een hoofd uit de schamele huizen stak,kreeg men te horen "We hebben eindelijk een rover te pakken,ga mee mensen,de scholtus zal hem wel kraken"Descholtus zat voor het raam van de gerichtskamer,toen de soldaten en de rakkers de boer voortsloegen over het marktplein.Hij herkende Vonck dadelijk en hij kreeg een wee gevoel in zijn maag,hij was immers een der beste boeren uit de Mars en van oud nog verwant aan het geslacht van der Linden.

wordt vervolgd

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

<u>Mededeling van het bestuur</u>.De leden,die hun contributie voor het jaar 1968-1969 nog niet hebben voldaan,worden verzocht het bedrag van F.7,50 te storten op onze rekening bij de Coöp.Raiffeisenbank Kesteren-Opheusden,kantoor Kesteren,Hoofdstraat 8,postgironummer van de bank 886843,onder vermelding van "contributie 1968-1969.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-